

SOCIÉTÉ POUR LE PROGRÈS
DES ÉTUDES PHILOLOGIQUES ET HISTORIQUES

La Société tient une assemblée par an. La cotisation annuelle est de 5 euros. Elle donne droit à l'abonnement à la *Revue* au prix réduit de 50 euros (port et TVA incl.), soit au total 55 euros à payer au compte de chèques postaux 000-0131507-72 de la Revue Belge de Philologie et d'Histoire, B-1082 Bruxelles. Les demandes d'adhésion à la Société doivent être adressées à M. Denis MORSA.

Président: André TIHON, Facultés Universitaires Saint-Louis, 43, boulevard du Jardin Botanique, 1000 Bruxelles.

Secrétaire général: Denis MORSA, 42, avenue Paul Hymans, 1200 Bruxelles.

Trésorier: Jean-Jacques HEIRWEGH, 210, chaussée de Malines, 1970 Wezembek.

Trésorière-adjointe: Andrée DUVOSQUEL-MOLLE, 37, rue de l'Étoile Polaire, 1082 Bruxelles.

L'organe de la Société est la *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*, recueil trimestriel.

Abonnement annuel:

Union européenne: 75 euros + 20 euros (port et TVA incl.).

Autres pays: 75 euros + port et frais bancaires suivant la destination.

Les fascicules vendus isolément sont disponibles au prix de 25 euros (+ port et frais bancaires éventuels).

REVUE BELGE DE PHILOLOGIE ET D'HISTOIRE
BELGISCH TIJDSCHRIFT VOOR FILOLOGIE EN GESCHIEDENIS

Directeur: J.-M. DUVOSQUEL, 37, rue de l'Étoile Polaire, 1082 Bruxelles.

Comité directeur – Bestuurcomité: il rassemble les membres du Bureau de la Société (voir ci-dessus) et du Comité de Rédaction de la Revue (voir en p. 3 de couverture) ainsi que les présidents et secrétaires des sections de la Société - Het Bestuurcomité bestaat uit de leden van het Bureau van de "Société" (zie hierboven) en van de Redactieraad van het Tijdschrift (zie p. 3 van de omslag), alsook uit de voorzitters en secretarissen van de Afdelingen van de "Société".

Membres honoraires - ereleden : R. AUBERT (UCL), M. BOUSSART (ULB), S. BYL (ULB), J.-M. D'HEUR (ULg), J. DUYSCHAEVER (UIA), P. FONTAINE (UCL), A. GOOSSE (UCL), A. JORIS (ULg), L. LACROIX (ULg), R. LEJEUNE (ULg), L. LESUISSE (ISL), J.-P. VAN NOPPEN (ULB).

Comité de lecture international – Internationaal leescomité: Jan ART (Gent), Philipp BENNETT (Edinburgh), Marc BOONE (Gent), Claude BRUNEEL (Louvain-la-Neuve), Keith BUSBY (Madison), Angelos CHANIOTIS (Oxford), François DE CALLATAY (Bruxelles, Bibliothèque royale et Paris, Ecole pratique des Hautes Études); Sophie DE SCHAEPDRIJVER (Pennsylvania State University); Juliette DOR (Liège); Robert HALLEUX (Liège et Paris, Institut de France); Paul JANSSENS (Katholieke Universiteit, Brussel en Europese Hogeschool, Brussel); Stéphane LEBECQ (Lille III); Bernadette LIOU-GILLE (Paris IV); Christiane MARCHELLO-NIZIA (Lyon et ILF-CNRS); Michel MARGUE (Luxembourg); David NICHOLAS (Clemson University); Carl STRIKWERDA (College William and Mary, Williamsburg); Jo TOLLEBEEK (Leuven); Herman VAN GOETHEM (Antwerpen); Piet VAN STERKENBURG (Leiden); Renate ZEDINGER (Vienne).

PUBLIÉ AVEC LE CONCOURS DE LA FONDATION UNIVERSITAIRE ET
DU MINISTÈRE DE LA COMMUNAUTÉ FRANÇAISE DE BELGIQUE.
UITGEGEVEN MET DE STEUN VAN DE UNIVERSITAIRE STICHTING.

Tijdschriften en literaire strategieën
na *Van Nu en Straks*.
Carrièreplannen met *Iris* (1908)
en *Nieuw Leven* (1907-1910)⁽¹⁾

Christophe VERBRUGGEN
Universiteit Gent

“De Tijdschriften zijn immers tegenwoordig de machtigste factor der literatuur”, schreef Paul Kenis in 1910 aan André De Ridder⁽²⁾. Niet alleen in hedendaags cultuur- en literatuurhistorisch onderzoek wordt het belang van literaire tijdschriften erkend als bepalende factor in de genese van nieuwe classificaties en structurerend element in het literair-artistieke veld. Ook het begin 20ste-eeuwse schrijversgild, uitgevers en andere actoren waren zich hiervan bewust. In mijn bijdrage ga ik onderzoeken welke strategieën auteurs hanteerden om de machtsfactor die de tijdschriften zijn optimaal te benutten. Meer bepaald ga ik na welke strategieën ingezet werden om tijdschriften op te richten, deel uit te maken van de redactie, het blad aantrekkelijk te maken voor medewerkers en financieel leefbaar te houden. Ten tweede wil ik de kunstsociologie van Pierre Bourdieu toetsen aan grondig historisch microanalytisch onderzoek. Om een inzicht te krijgen in het literair-artistiek veld zijn door verschillende onderzoekers methodes en technieken uit de sociale netwerkanalyse gebruikt, al wijst W. De Nooy er terecht op dat de objectieve relaties die Bourdieu bestudeerde niet dezelfde zijn als degene die in sociale netwerkanalyse bestudeerd worden⁽³⁾. Dit betekent niet dat sociale netwerkanalyse en de analyse van het literaire veld incompatibel zijn. Sociale netwerkanalyse biedt integendeel instrumenten aan om symbolisch kapitaal te ‘objectiveren’. Naast de sociale

(1) Met dank aan Prof.dr. Jan Art en Dr. Hans Vandevoorde voor de waardevolle suggesties en opmerkingen.

(2) AMVC Letterenhuis (verder AMVC), K 3024, nr. 68562/311, Paul Kenis aan André De Ridder, 8 juli 1910.

(3) Zie o.m. Wouter De Nooy, “The dynamics of artistic prestige”, in *Poetics*, 2002, nr. 30, p. 147-167, Wouter De Nooy, *Richtingen en lichten. Literaire classificaties, netwerken, instituties*, S.l., s.n., 1993, 233 p.; Katherine GIUFFRÉ, “Sandpiles of Opportunity: Succes in the Art World”, in *Social Forces*, 77, 1999, nr. 3, p. 815-832; Helmut ANHEIER en Jürgen GERHARDS, “Forms of capital and social structure in cultural fields: examining Bourdieu's social topography”, in *American Journal of Sociology*, 100, 1995, nr. 4, p. 859-903. Bourdieu zelf verwierp technieken uit de sociale netwerkanalyse omdat met deze technieken geen objectieve relaties onderzocht zouden kunnen worden. Wouter De Nooy, “Fields and networks: correspondence analysis and social network analysis in the framework of field theory”, in *Poetics*, 31, 2003, nr. 2 p. 305-327.

netwerkanalyse worden bij het empirisch toetsen van de theorieën van Bourdieu voornamelijk kwantitatieve methodes gebruikt⁽⁴⁾. Bourdieu zelf gaf de voorkeur aan prosopografisch onderzoek of de vergelijking en interpretatie van collectieve biografieën.⁽⁵⁾ Het grootste nadeel van dergelijke benaderingen is de feitelijke negatie van factoren die niet te vatten zijn in attributen, categorieën of cijferreeksen. Door te focussen op sociale micromechanismen loopt men dan weer het risico te verdrinken in een poel van details. Een duidelijk afgebakend onderzoeksobject is daarom onontbeerlijk⁽⁶⁾.

Ik maak het onderscheid tussen drie vormen van medewerking: ten eerste het opnemen van redactionele verantwoordelijkheid, ten tweede het leveren van bijdragen en ten derde de patronage van een tijdschrift. Patronage is het ondersteunen van de productie, behoud en verspreiding van kunst en cultuur⁽⁷⁾. Patronage kan dus van verschillende partijen afkomstig zijn: overheden, privépersonen, instellingen, bedrijven, de katholieke kerk enz.... Uit de casussen zal blijken dat deze drie vormen van medewerking aan een (literair) tijdschrift verder opgedeeld kunnen worden in een aantal typevoorbeelden. De casus waarop ik mij baseer om de drie vormen van medewerking aan een tijdschrift te bestuderen is de genese en geschiedenis van twee tot op vandaag onbestudeerde Vlaamse tijdschriften: *Iris* (1908) en *Nieuw Leven* (1907-1910).

Het opnemen en toekennen van redactionele verantwoordelijkheden: cynisch bankieren in symbolisch kapitaal?

In de kunstsociologie van Pierre Bourdieu zijn twee begrippen essentieel: het veld- en het habitusbegrip. De habitus is het product van opvoeding en/of socialisatie en werd door Bourdieu omschreven als een systeem van disposities en onderbewuste schema's die de grondslag vormen van het denken en handelen binnen een relatief autonoom veld⁽⁸⁾. De habitus stuurt de praxis of handelingen en produceert aldus strategieën die objectief zijn aangepast aan een situatie. Deze strategieën bepalen in hoge mate de 'prises de position' of literaire keuzen. Nog steeds volgens Bourdieu zijn actoren in het literaire veld zich niet bewust van hun positie. Zo contesteerde hij de stelling van de biograaf van Gide die poneerde dat Gide bij de oprichting van de *Nouvelle Revue française* (in 1910) op berekende wijze mederedacteuren selecteerde. Bij de

(4) Nel VAN DIJK, "Neither the top nor the literary fringe: the careers and reputations of middle group authors", in *Poetics*, 26, 1999, nr. p. 405-421.

(5) Voor een overzicht van dergelijke toepassingen, zie Donald BROADY, "French prosopography: definition and suggested readings", in *Poetics*, 30, 2002, nr. 30, p. 381-385.

(6) Pascal GIELEN, *Kunst in netwerken. Artistieke selecties in de hedendaagse dans en beeldende kunst*, Tiel, Lannoo, 2003, p. 231.

(7) Erik HITTERS, *Patronen van patronage, mecenaat, protectoraat en markt*, Utrecht, Van Arkel, 1996, p. 33.

(8) Pierre BOURDIEU, "Vive la crise", in Dick PELS, *Opstellen over smaak, habitus en het veldbegrip*, Amsterdam, Van Gennep, 1989, p. 64-65; Dirk JACOBS, "Het structuurisme als synthese van handelings- en systeemtheorie", in *Tijdschrift voor Sociologie*, 14, 1993, p. 335-360.

samenstelling van de redactie en het oprichten van het tijdschrift was wel degelijk sprake van een sociale strategie, maar deze was onbewust en de uiting van een gemeenschappelijke habitus van de 'kern' of uiteindelijke redactie. Bourdieu verzette zich tegen de omschrijving van Gide als cynische en berekende bankier van symbolisch kapitaal. Tussen de positie van een actor in een veld en een literaire keuze was volgens Bourdieu geen causaal verband. Tussen de positie en de keuze bevindt zich immers een ruimte van mogelijkheden en één van die mogelijkheden is medewerking aan één of meerdere tijdschriften⁽⁹⁾. Voor schrijvers waren er twee motieven om in het fin de siècle een tijdschrift op te richten. Een eerste motief is de creatie van een medium om nieuwe ideeën en visies te lanceren. Indien men niet het gevoel had dit te kunnen doen in bestaande tijdschriften werd niet zelden een nieuw tijdschrift opgericht. Het tijdschrift *Van Nu en Straks* is hier een goed voorbeeld van. Een ander motief heeft meer te maken met carrièrestrategieën en accumulatie van symbolisch kapitaal of in het geval van schrijvers literair prestige. Literair prestige wordt in hoge mate bepaald door positieve kritieken en prijzen die auteurs te beurt vallen, maar om de aandacht te trekken van critici en juryleden kan de aanwezigheid in de redactie van tijdschriften of genootschappen belangrijk zijn⁽¹⁰⁾. De eerste vraag die we ons hier moeten stellen is in welke mate de samenstelling van de redactie al dan niet het resultaat is van toeval dan wel van een berekende strategie.

De oprichting van *Nieuw Leven*

De twee tijdschriften die in deze bijdrage als casus worden besproken werden opgericht in 1907. In dat jaar was *Vlaanderen* (1903-1907) het meest toonaangevende tijdschrift in de Zuidelijke Nederlanden. *Vlaanderen*, algemeen beschouwd als de opvolger van *Van Nu en Straks* (1893-1901), was een tijdschrift met een sterk anthologisch karakter waar het kruim van de Vlaamse schrijvers in publiceerde.⁽¹¹⁾ Het tijdschrift had geen uitgesproken ideologisch of zuilgebonden profiel en dit in tegenstelling tot de meeste andere tijdschriften die op dat moment verschenen.⁽¹²⁾ In de zomer van 1907 achtten Gentenaars Paul-Gustave Van Hecke (1887-1967)⁽¹³⁾, Reimond Kimpe (1885-

(9) Pierre BOURDIEU, *De regels van de kunst. Wording en structuur van het literaire veld*, Amsterdam, Van Gennep, 1994, p. 329-230.

(10) Suzanne JANSSEN, "Side-roads to success: the effect of sideline activities on the status of writers", in *Poetics*, 25, 1998, nr. 3, 1998, p. 265-280.

(11) Goverdus 's GRAVESANDE, *De geschiedenis van het tijdschrift Vlaanderen*, Brussel, Manteau, 1962, 140 p.

(12) Voor een overzicht en bespreking van de Vlaamse literaire tijdschriften tussen 1900 en 1916 zie Anne-Marie MUSSCHOOT, "Het verloop van Van Nu en Straks, 1903-1916", in M. RUTTEN & J. WEISGERBER, *'Van Arm Vlaanderen' tot 'De voorstad groeit'. De opbloei van de Vlaamse literatuur van Teirlinck-Stijns tot L. P. Boon (1888-1946)*, Antwerpen, Standaard, 1988, p. 226-267.

(13) Van Hecke werd in 1885 geboren in Gent en groeide op in een socialistisch arbeidersmilieu. Hij ontpopte zich als een artistieke duizendpoot en was actief als schrijver, journalist, acteur, regisseur en kunstkriticus. Voor de literaire activiteiten van Van Hecke, zie Bart DE

1970)⁽¹⁴⁾, Achiel Petitjean⁽¹⁵⁾, Octaaf Steghers (1889-1942)⁽¹⁶⁾ en de schilder Jules Verwest (1883-1957)⁽¹⁷⁾ de tijd rijp om een nieuw tijdschrift op te richten. De vijf oprichters balanceerden toen allen op de rand van de meerderjarigheid. Het was niet hun eerste literaire wapenfeit, al was Steghers de enige die reeds een aantal novellen publiceerde bij de Gentse uitgeverij Plantyn. Petitjean, een oud voorzitter van het taalminnende leerlingengenootschap de Heremans' Zonen en zijn schoolkameraad Kimpe gaven in 1904 het zieltoegende vrijzinnige jongerentijdschrift *Goedendag* nieuwe impulsen⁽¹⁸⁾. Kimpe en Petitjean waren tot 1904 ook lid van het Vlaams-liberale studentengenootschap 't Zal Wel Gaan⁽¹⁹⁾. In 1904 scheidde ze zich samen met o.m. Hendrik De Man (1885-1953) en George Sarton (1884-1956)⁽²⁰⁾ af van 't Zal Wel Gaan om het non-conformistische en revolutionair socialistische genootschap Ter Waarheid op te richten. In deze kring moeten ze ook kennis gemaakt hebben met Van Hecke. Autodidact Van Hecke groeide op in een socialistisch arbeidersmilieu en zette zijn eerste literaire passen in het socialistische tijdschrift *De Waarheid* (1903-1907). Octaaf Steghers had een totaal andere achtergrond. Hij behoorde tot een groep van jonge katholieke schrijvers die in 1904-1905 het tijdschrift de *Vlaamsche Kunstbode* van de ondergang redde. Deze katholieke voorwacht richtte in 1905 een eigen tijdschrift op: *Vlaamsche Arbeid*⁽²¹⁾.

De redactie was dus een heterogene groep ambitieuze jonge schrijvers waarin Van Hecke de bindende factor was. *Nieuw Leven* wilde "zijn een 'n algemeen, vrij, tijdschrift van de jongste krachten uit Vlaanderen en Noord-

OLDER, *Paul Gustave Van Hecke: leven en werk*, Gent, 1983, 269 p. (onuitgegeven licentiaatsverhandeling).

(14) Reimond Kimpe werd in 1885 geboren in Gent en kwam in zijn studententijd in aanraking met het radicale flamingantisme. Na de Eerste Wereldoorlog werd hij veroordeeld voor zijn activisme en vluchtte hij naar Nederland waar hij zich ontpopte als een internationaal gewaardeerd kunstschilder. Karin VERBOEKET en Hesther VAN DEN DONK, *De gulden middenweg. Reimond Kimpe, 1885-1917*, Laren, Singer Museum, 1997, 79 p.

(15) Volgens Kenis betreft het hier de latere advocaat, parlementslid en minister van Kunsten en Wetenschappen (Paul KENIS, "Aan de Lezer", in *Het Boek in Vlaanderen*, Antwerpen, Vereniging ter bevordering van het Vlaamse boekwezen 1930, p. 50-54) maar waarschijnlijk gaat het om zijn broer. Zie ook: *Gedenboek vijftigjarig bestaan Heremans' Zonen (1885-1935)*, Gent, s.n., 1936, p. 46.

(16) Octaaf Steghers werd in 1889 geboren te Eeklo. Steghers raakte vooral bekend door zijn journalistieke activiteiten in de katholieke (sport)pers. Zie Luc SIEBEN, "Octaaf Steghers", in Reginald DE SCHRYVER e.a., eds., *Nieuwe encyclopedie van de Vlaamse beweging*, Tielt, Lannoo, 1998, p. 2857-2858 (verder: *NEVB*).

(17) Schilder en pastellist van figuren, landschappen, stadsgezichten en stillevenen die leefde en werkte in Gent.

(18) Vic VAN DEN BERGH, "Het studententijdschrift De Goedendag", in *Wetenschappelijke Tijdingen*, 31, 1972, nr. 3, p. 141-152.

(19) Voor een geschiedenis van 't Zal wel Gaan, zie: Herman BALTHAZAR, *Het taalminnend studentengenootschap 't Zal wel Gaan (1852-1977)*, Gent, RUG, 1977, 67 p.

(20) Sarton werd in 1884 in Gent geboren. In 1914 vluchtte hij voor de oorlog naar de VS, waar hij een schitterende academische carrière uitbouwde. Voor het leven van Sarton in België, zie Denise DE WEERDT, "De Sartons en België", in *Brood en Rozen*, 4, 1999, nr. 1, p. 53-72.

(21) Myriam CARLIER en Ada DEPREZ, *De Vlaamsche Kunstbode 1871-1913*, Gent, s.n., 1989, p. 36

Nederland". Vooral nog was het een tijdschrift van de jongste krachten uit Gent. Bovendien moest Van Hecke bekennen dat "het koor van de jongste Vlamingen (...) te gering in aantal of te onbeduidend in kracht" was om "opgang te maken"⁽²²⁾. Het tijdschrift was voor zijn bestaan afhankelijk van de markt en met slechts 65 abonnees (september 1907) was het tijdschrift financieel onleefbaar⁽²³⁾. We komen hier dadelijk op terug. Aanvankelijk waren het vooral de redactieleden die in het tijdschrift publiceerden. Ook het werven van bijdragen verliep dus moeizaam. Van een aantal Van Nu en Straksers en latere medewerkers van *Vlaanderen* weten we met zekerheid dat ze in september 1907 om hun medewerking gevraagd werden: Adolf Herckenrath (1879-1958)⁽²⁴⁾, Jef Mennekens, Emmanuel De Bom, Herman Teirlinck en Karel van de Woestijne⁽²⁵⁾. Het is een terugkerend gegeven dat jong talent steevast een ambigue relatie onderhield met reeds geconsacreerde auteurs en tijdschriften. Mutatis mutandis kunnen we bij de oprichting van *Van Nu en Straks* in 1892 vergelijkbare strategieën ontwaren. Toen waren het de jonge Vermeulen en De Bom die aan de iets oudere en tot in Nederland bekende Cyriel Buysse vroegen toe te treden tot de redactie.⁽²⁶⁾ Naast reeds gerenommeerde schrijvers werd ook Lode Baekelmans (1879-1965)⁽²⁷⁾ in december 1907 aangezocht om lid te worden van de redactie. Zijn taak "zou zijn in d' eerste plaats mee te werken en om ons door raad en daad bij te staan, in de tweede plaats aanwezig te zijn op de mogelijke paar redactievergaderingen die we zouden houden". Van Hecke voegde er aan toe dat hij meende de "onpolitieke vrije en algemene richting" die ze insloegen met het tijdschrift ook die van Baekelmans was.⁽²⁸⁾ Baekelmans was voor *Nieuw Leven* niet zozeer van belang voor zijn literair prestige. Met Bourdieu zouden we kunnen stellen dat Baekelmans over een omvangrijk sociaal kapitaal beschikte. Hij bekleedde een centrale positie in de in 1907 opgerichte Vlaamse Vereniging voor Letterkundigen, een beroepsvereniging van Vlaamse schrijvers en een forum waar schrijvers van diverse ideologische en esthetische pluimage elkaar ontmoetten.⁽²⁹⁾ Bovendien bekleedde hij een centrale positie in het Antwerpse culturele weefsel. Eerder onderzoek wees

(22) AMVC, H 3832 nr. 84647/98, P.G. Van Hecke aan E. De Bom, 1 september 1907.

(23) AMVC, H 3832 nr.128081/1, P.G. Van Hecke aan L. Baekelmans, 22 september 1907.

(24) Herckenrath werkte mee aan een groot aantal tijdschriften en raakte vooral bekend als uitgever en boekhandelaar. Zie: Roland WILLEMYNS, "Herckenrath, Adolf", in *Nationaal Biografisch Woordenboek* (verder: *NBW*), dl. 8, p. 395-400 en Raymond VERVLIET, "In stilte en schaduw. Adolf Herckenrath, boekhandelaar, uitgever en dichter", in Marco DAANE en Dirk LEYMAN, *Gent, de dubbelzinnige*, Amstelveen, Lubberhuizen, 2000, p. 124-137.

(25) AMVC, H 3832 nr.71503/4, P.G. Van Hecke aan L. Baekelmans, 22 september 1907 en AMVC, H 3832 nr. 84647/98, P.G. Van Hecke aan E. De Bom, 1 september 1907.

(26) Joris VAN PARYS, "Niet van Straks (1894-1895)", in *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap*, 18, 2002, p. 7-68.

(27) Baekelmans was vooral een belangrijk organisator. Hij stichtte mee de Vlaamse Vereniging voor Letterkunde en was de initiatiefnemer van het AMVC. Zie: Johan ADRIAENS, "Baekelmans, Lode", in *NEVB*, p. 378-379.

(28) AMVC, H 3832 nr.71503/5, P.G. Van Hecke aan L. Baekelmans, 3 december 1907.

(29) Bert DECORTE, *Schrijverderwijs. Vijfenzeventig jaar Vereniging van Vlaamse letterkundigen (1907-1982)*, Antwerpen, Soethoudt, 1982, 323 p.

uit dat men voor de promotie van een tijdschrift afhankelijk was van personen die zich sterk met het tijdschrift identificeerden of waarvan de band met het tijdschrift voor een potentieel publiek en medewerkers duidelijk was.⁽³⁰⁾ Om buiten de Gentse stadsgrenzen een publiek en auteurs te vinden waren redacteurs en auteurs nodig uit andere steden of Gentse auteurs die reeds een zeker prestige hadden buiten de stadsgrenzen. Zowel in de wereld van de beeldende kunsten als in het literaire veld vigeerde in het begin van de 20ste eeuw nog steeds een stedelijk particularisme. Indien *Nieuw Leven* de ambitie wilde waar maken om een forum te zijn voor jonge schrijvers in Nederland en Vlaanderen was het belangrijk niet alleen Gentse redactieleden in de rangen te hebben.

Met de steun van Durkheim en Claus: de oprichting van *Iris*

Bij het bestuderen van de motieven om een tijdschrift op te richten moet ook gebrek aan talent in rekening gebracht worden. Niet zelden waren het weinig talentvolle auteurs die het initiatief namen voor de oprichting van een nieuw tijdschrift of een bloemlezing. Door zelf een consecratie-instantie op te richten was hierin hun plaats verzekerd en was het makkelijker om zelf een meer centrale plaats in het literaire veld te krijgen en prestige te verwerven. Veel meer dan bij de oprichting van *Nieuw Leven*, kunnen bij de oprichting van *Iris* bewuste en berekende strategieën ontwaard worden. *Iris* ontstond in dezelfde Gentse milieus als *Nieuw Leven*. Het tijdschrift was het geesteskind van Richard De Cneudt (1877-1959)⁽³¹⁾, Gerard Ceunis (1884-1964)⁽³²⁾ en George Papens (1883- ?)⁽³³⁾. De Cneudt, een onderwijzer, genoot op dat moment al enig aanzien als dichter, maar lang niet bij iedereen. In Nederland had hij meer bijval dan in Vlaanderen⁽³⁴⁾. Hoewel hij veelbelovend debuteerde was het voor de dertigjarige De Cneudt de eerste keer dat hij deel zou uitmaken van een tijdschriftredactie. Bij de Cneudt moeten er dus andere redenen zijn dan de factor 'leeftijd' om een gebrek aan erkenning te verklaren. Door financiële geschillen die niets te maken hadden met zijn literaire merites, raakte

hij bovendien in onmin met zijn liberale vrienden⁽³⁵⁾. Voor De Cneudt was het groots opgezette *Iris* een gedroomde gelegenheid om zijn blazoën in Vlaanderen op te poetsen en prestige te verwerven. Hij kreeg de verantwoordelijkheid over het literatuurgedeelte van het op te richten tijdschrift en startte in november 1907 met het werven van medewerkers. De twee andere initiatiefnemers van *Iris* vertoefden nog meer dan De Cneudt in de marge van het literaire en artistieke veld. Georges Papens was een vierentwintigjarige bureaubediende die zich autodidactisch geschoold had in de sociologie. Zijn leeftijdsgenoot Gerard Ceunis groeide op in een milieu van drukkers en bedienden. Ceunis studeerde beeldhouwkunst aan de Gentse Academie en kwam via zijn studievriend Robert Aerens (1883-1969)⁽³⁶⁾ terecht in het intellectueel-anarchistische genootschap Reiner Leven. Toen later bleek dat dit lidmaatschap tegen hem gebruikt werd en hij beschouwd werd als een anarchist, nam hij uitdrukkelijk en opportunistisch afstand van deze "societeit"⁽³⁷⁾. Tot in 1907 publiceerde hij slechts één gedicht, met name in de *Vlaamsche Arbeid*. Ook voor Ceunis was de oprichting van een eigen tijdschrift de snelste manier om aanzien te verwerven. Hierbij ging hij bijzonder voortvarend tewerk. Uit zijn correspondentie blijkt dat de redactiesecretaris van de *Vlaamsche Arbeid*, André De Ridder (1888-1961)⁽³⁸⁾, het enige contact was dat Ceunis kon aanspreken om literair werk aan te leveren. Ook De Cneudt kon om de reeds vermelde redenen slechts weinig sociaal kapitaal inzetten om auteurs te werven. Op zijn beurt richtte De Cneudt zich daarom tot Baekelmans en Vermeersch (1877-1924)⁽³⁹⁾. Om Baekelmans te enthousiasmeren toe te treden tot de redactie werd vooral uitgekapt met de namen van zowel Vlaamse als buitenlandse wetenschappers en beeldende kunstenaars die reeds hadden toegezegd om mee te werken. Ook het honorarium dat zou uitbetaald worden en het geplande luxueuze drukwerk werden als argumenten gebruikt⁽⁴⁰⁾. In tegenstelling tot Van Hecke (*Nieuw*

(30) Christophe VERBRUGGEN, "Van Nu en Straks ontmoet Le Réveil. Gentse kunstkringen en netwerken in het fin de siècle", in Raf DE BONT, Geraldine RYNENANTS en Hans VANDEVOORDE, eds., *Niet onder één vlag. Van Nu en Straks en de paradoxen van het Fin de siècle*, Gent, 2005, p. 79-108.

(31) Richard De Cneudt werd na de Eerste Wereldoorlog bij verstek ter dood veroordeeld omwille van zijn activisme. Hierdoor raakte hij verder gemarginaliseerd. Zie Wim BLOCKMANS, "De Cneudt, Richard", in *NEVB*, p. 753-754.

(32) Over de levensloop van Ceunis is weinig bekend. Na vergeefse pogingen om door te breken als auteur ontpopte hij zich als een verdienstelijk schilder. Tijdens de Eerste Wereldoorlog maakte hij fortuin in Engeland. Johan Daisne bracht er geregeld zijn vakanties door. Zie: Johan DAISNE, "In memoriam Gerard Ceunis", in *Vooruit*, juni 1964.

(33) Papens werd in 1883 geboren in Wachtebeke. In oktober 1910 verhuisde hij naar Schaarbeek. (Stad Gent, Dienst Bevolking en Burgerlijke Stand, *Bevolkingsregisters Gent*, 1901-1910).

(34) A. KUIPERS, "Een naam dien het publiek zal hebben te onthouden. Richard de Cneudt in Nederland", in *ZL, literair-historisch tijdschrift*, 2, 2003, nr. 2, p. 32-47.

(35) "De belhamel is Richard De Cneudt, middelmatig sonnettendichter en onderwijzer, die de specialiteit heeft van schulden te maken en geld af te troggelen onder bedreiging van zelfmoord", AMVC, F 466 nr. 30979/156, P. Fredericq aan Max Rooses, 29 januari 1912.

(36) Werd in 1883 geboren in Gent. Evolueerde naar een expressionistisch schilder van landschappen, stillevens en portretten.

(37) Voor Reiner Leven en het lidmaatschap van Ceunis zie: Denise DE WEERDT, "Free Love = Free Marriage?", in: *Papers presented at the workshop 'Free Love and the Labour Movement, International Institute of Social History, Amsterdam, 6-7 October 2000*. (2001, Research paper no. 40). Ceunis beweerde later ook vijandig te staan tegen het feminisme dat in Reiner Leven opgang had gemaakt. AMVC, C 209 68562/878, G. Ceunis aan A. De Ridder, eind 1909.

(38) André De Ridder was de belangrijkste vertegenwoordiger van de kosmopolitische generatie na Van Nu en Straks. Na de Eerste Wereldoorlog was hij samen met P.G. Van Hecke actief als criticus en kunsthandelaar. Zie Hugo VANHEERTUM, *André De Ridder (1888-1961). Europeër voor alles, Vlaming bij dezelfde gelegenheid*, Gent, s.n., 1977, 228 p. (onuitgegeven licentiaatsverhandeling)

(39) Was een autodidact en een erg productief schrijver. Vermeersch werd na de Eerste Wereldoorlog veroordeeld voor zijn keuze voor het activisme. Zie André DEMEDTS, "Vermeersch Gustaaf", in *NBW*, 4, 1970.

(40) "Ten bewijze: voor sociologie werken wij met prof. Ingels (Rome) Sergi (Parijs), Isard (New York), Kovalensky (Petersburg), De Greef (Brussel), G. Papens (Gent). Voor kunst: Emile Claus, George Buysse, De Bruycker, Delvin, Miss Mabel Elwes, August Vermeulen, George Eeckhout, G. Ceunis" (AMVC C 306, nr. 121917/3, R. De Cneudt aan L.

Leven) gebruikten De Cneudt en Ceunis geen inhoudelijke argumenten om Baekelmans over de streep te trekken. Ceunis behoorde tot de grote schare bewonderaars van de luministische schilder Emile Claus. Claus liet zich deze aandacht welgevallen en zal weinig scrupules gehad hebben om zijn naam en reputatie aan het tijdschrift te laten verbinden zonder er zelf veel toe bij te dragen. Hij verklaarde zich bereid lid te worden van de redactie. Hiermee was Claus niet aan zijn proefstuk toe⁽⁴¹⁾. Ook de vermaarde socioloog Emile Durkheim, die geen gezegend woord Nederlands sprak of las, werd lid van de redactie. Hoe de jonge Gentenaars hem hiertoe konden bewegen is onduidelijk. Hoogstwaarschijnlijk hadden Claus en Durkheim een zelfde functie binnen de redactie: via hun naamsverbintenis het project prestige bijzetten om abonnees en medewerkers te kunnen werven. Een zeldzame keer werd Claus door De Bom aangesproken als "redacteur van *Iris*"⁽⁴²⁾. De lijst van medewerkers en redacteurs als Claus en Durkheim kon Baekelmans niet onmiddellijk overtuigen. Hij reageerde sceptisch maar geïnteresseerd op het verzoek van De Cneudt om aan het tijdschrift mee te werken. Baekelmans had vooral problemen met de financiering van het project.⁽⁴³⁾ Omdat *Vlaanderen* "onvoldoende" was, speelde Gustaaf Vermeersch al maanden met het idee om een tijdschrift op te richten. Hij reageerde dan ook enthousiast op het verzoek om mee te werken en werd opgenomen in de redactie.⁽⁴⁴⁾ Vermeersch liet zich in zijn keuze voor *Iris* wél leiden door wat hij zelf omschreef als "grote namen"⁽⁴⁵⁾. Van dan af werd Baekelmans ook door zijn vriend Vermeersch aangepord om deel uit te maken van de redactie⁽⁴⁶⁾. Baekelmans weigerde op vraag van Vermeersch opnieuw deel uit te maken van de redactie omdat hij het liefst "stilletjes in een hoekje" leefde. In een onzeker project als *Iris* zag Baekelmans voor zichzelf geen rol weggelegd. Voor hem was de noodzaak om zich te engageren dan ook veel minder dwingend dan voor marginale schrijvers als De Cneudt en Ceunis. Hij gaf Vermeersch de raad om zijn lot enkel aan het tijdschrift te verbinden indien hij zeker was dat het tijdschrift één jaar zou overleven. "Onder ons immers, een mislukte poging zet geen bloed bij en die het kind over den doopvont

Baekelmans, 28 oktober 1908). Deze namen werden ook opgenomen in de prospectus van *Iris*, die begin 1908 werd verspreid. Kunstenaars Mabel Elwes zou later de vrouw worden van George Sarton.

(41) Bij de oprichting van het Kunstverbond van Vlaanderen in 1897 hoopten de initiatiefnemers dat hij "zijn naam als een onzer uitstekendste vlaamsche schilders" gaarne ter beschikking zou stellen "ten dienste der maatschappij en der Vlaamsche Kunst". Hij werd verkozen als voorzitter, maar naar de vergaderingen hoefde hij niet te komen. Claus stemde toe (AMVC, H 754, nr. 121888, G. D'Hondt aan E. Claus, 7 mei 1897).

(42) *Archief voor Hedendaagse Kunst*, Correspondentie Emile Claus, nr. 34732, E. De Bom aan E. Claus, 16 maart 1908.

(43) AMVC, C 306, nr. 121917/2, R. De Cneudt aan L. Baekelmans, 2 november 1907.

(44) In de zomer van 1907 schreef hij verschillende brieven aan Lode Baekelmans om zijn ideeën over een nieuw op te richten tijdschrift. Het enige probleem was het vinden van een uitgever. Als alternatief overwoog hij schertsend zelf de letters te zetten. AMVC, V 455, nr. 128578/28, G. Vermeersch aan L. Baekelmans, 24 juni 1907.

(45) AMVC, V 455, nr. 128578/38, G. Vermeersch aan L. Baekelmans, 5 november 1907.

(46) AMVC, V 455, nr. 128578/14, G. Vermeersch aan L. Baekelmans, 3 november 1907.

hield verliest een beetje in de oogen der menschen". Baekelmans begreep wel de noodzaak om een redacteur uit Antwerpen te engageren. Hij kende wel een "een jong schrijver" waar ze op konden rekenen. Deze jonge schrijver was Ary Delen (1883-1960)⁽⁴⁷⁾. Bij de andere raadgevingen die Baekelmans in petto had valt het op dat deze allemaal in het teken stond van het maximaal "visschen" van abonnees in Gent, Antwerpen en Brussel. De kostprijs moest gedrukt worden, men deed er best aan werk van moderne schilders te bespreken en te reproduceren; sociologie mocht geen al te ruime plaats innemen en wou men lezers vinden dan werd poëzie best beperkt tot een minimum⁽⁴⁸⁾. Nog voor het eerste nummer van *Iris* verscheen, nam Vermeersch ontslag uit de redactie⁽⁴⁹⁾. Vermeersch werd in de redactie van *Iris* vervangen door een jonge Vlaamsgezinde leraar die al enkele jaren lid was van de Belgische Werkliedenpartij (BWP): Johan Lefèvre (1881-1960)⁽⁵⁰⁾. Lefèvre had tot dan ook nog maar weinig opzien gebaard in literaire middens. Op het moment dat *Iris* van start ging was Emile Durkheim het enige niet-Gentse redactielid.

Bij de initiële samenstelling van de redactie van *Iris* ontwaren we dus dezelfde strategieën als bij *Nieuw Leven*. Men ging met wisselend succes op zoek naar medewerkers met een zekere renomme en medewerkers die geen 'Gents etiket' hadden. Bovendien is het opmerkelijk dat De Cneudt en Ceunis bij het werven van medewerkers aan de literaire rubriek nadrukkelijk met de namen van beeldende kunstenaars en wetenschappers schermden. Typisch voor het Belgische fin-de-siècle is de grote verstrengeling van de artistieke en literaire wereld⁽⁵¹⁾. Hier moet ook het academische en wetenschappelijke veld aan toegevoegd worden. De mate waarin een algemeen cultureel tijdschrift als *Iris* attractief was voor schrijvers hing dus niet alleen af van de schrijvers die aan het tijdschrift verbonden waren. Symbolisch kapitaal dat verworven werd buiten het literaire veld, in dit geval het artistieke en wetenschappelijke, kon dus ook belangrijk zijn voor de 'prises de position' of literaire keuzes binnen het literaire veld.

Naar een consolidatie van het tijdschriftenveld? Een reeks paringsdansen

Van bij de oprichting van *Nieuw Leven* is er verschillende keren sprake geweest van een fusie met een ander tijdschrift. De eerste die ter sprake kwam was een fusie met *Iris*. Herckenrath stelde voor om *Iris* en het bestaande *Nieuw*

(47) Delen was een socialistisch dichter, criticus en kunsthistoricus. Zie: Marc SOMERS, "Delen, Arie", in *NEVB*, p. 894.

(48) AMVC, B 1333, nr. 59868/461, L. Baekelmans aan G. Vermeersch, 7 november 1907.

(49) Hij verkoos redacteur te worden van *Nieuw Leven*. Vermeersch beweerde dat de redactie van *Iris* hem "zonderling behandeld had". AMVC, H 3832 nr. 69068/13, G. Vermeersch aan A. De Ridder, 27 februari 1908.

(50) Zie: Guy VANSCHOENBEEK, *Novocento in Gent, De wortels van de sociaal-democratie in Vlaanderen*, Antwerpen, Hadewijch, 1995, p. 241-242.

(51) Jane BLOCK, *Belgium, the Golden Decades (1880-1914)*, New York, Lang, 1997, 264 p.

Leven te fusioneren onder een andere naam. Vermeersch had er na een dag "kibbelen" een goed oog in: "Ik denk dat de twee zich zullen samensmelten! 't Zou dan waarschijnlijk de Schelde heten"⁽⁵²⁾. Het vooropgestelde pluralisme, de maximale vrijheid en onafhankelijkheid van *Iris* was perfect compatibel met het individualistische kosmopolitisme van *Nieuw Leven*. Inhoudelijk waren er geen bezwaren om tot een fusie over te gaan. Bovendien hielden beide tijdschriften naar de medewerking van dezelfde auteurs. De onderhandelingen startten onder een slecht gesternte. Ceunis profileerde maandenlang zijn eigen tijdschriftenplannen door zich te willen onderscheiden van *Nieuw Leven*, wat ook Van Hecke ter ore kwam. Hij stelde zich stekelig op⁽⁵³⁾. Het staat vast dat tijdens de tweede week van januari 1908 Gent het toneel was van achterklap, dreigementen, onderhandelingen en wisselende coalities. Ceunis beweerde dat sinds hij "met een meisje was dat V.H. ook lief had", Van Hecke woedend op hem was⁽⁵⁴⁾. Of deze bewering klopt is niet relevant. Wel relevant is dat de structuur van het veld mee bepaald wordt door irrationele en emotionele factoren die niets te maken hebben met veldposities van actoren. Wanneer we de mislukte fusie trachten te beschrijven in de termen van Bourdieu merken we dat de noties affectie, vriendschap en persoonlijke aversie in de veldtheorie onvoldoende geïntegreerd zijn. Zijn sociaal kapitaal-concept is hiervoor ontoereikend. De verdere evolutie van de redactiesamenstelling van *Nieuw Leven* werd in sterke mate bepaald door botsende persoonlijkheden en karakters⁽⁵⁵⁾. De conflicten met Van Hecke zorgden er voor dat nog geen jaar na de uitbreiding van de redactie met een aantal Antwerpse redacteurs, de redactie opnieuw exclusief Gents werd. Uitgever Herckenrath en Firmin Van Hecke namen de plaatsen van Delen en Vermeersch in. Waarnemers waren van oordeel dat vooral Herckenrath een aanwinst was: "Gelukkig dat *Nieuw Leven* Herckenrath heeft; hij, vriend van Van de Woestijne en anderen, zal goede medewerking aanbrengen. In alle geval, het blijft tot hiertoe nog een zeer jong verwaand leven"⁽⁵⁶⁾. *Nieuw Leven* zou uiteindelijk het pleit winnen. *Iris* hield na enkele maanden al op te bestaan.

(52) AMVC, V 455, nr. 128578/45, G. Vermeersch aan L. Baekelmans, 8 december 1907.

(53) Dat de initiatiefnemers van *Iris* zijn "daden laken, waar zij zelf nooit iets deden", dat konden de redacteurs van *Nieuw Leven* tolereren, maar "dat ze gaan 't vaarwater bevullen, waarin wij hoopten dat U e.a. mee zoudt varen, dat dulden wij niet", schreef Van Hecke medio november 1907 aan Baekelmans (AMVC, H 3832 nr. 71503/6, P.G. Van Hecke aan L. Baekelmans, november 1907). Baekelmans begreep niet wat hij met de Gentse "vete" te maken had en foeterde dat ze zijn "lastig verworven rust" verstoorden (AMVC, B 1333, nr. 56898/466, L. Baekelmans aan G. Vermeersch, 5 december 1907).

(54) AMVC, C 209, nr. 68562/878, G. Ceunis aan A. De Ridder, 19 mei 1909.

(55) Zo gaf Vermeersch in december 1908 zijn ontslag: Hij had last met de "kleine blaffertjes" (AMVC, V 455, nr. 128578/2, G. Vermeersch aan L. Baekelmans, 28 december 1908). Hij wachtte wel om zijn ontslag te geven tot hij de bevestiging kreeg dat het Antwerpse anarchistische tijdschrift *Ontwaking* bereid was zijn bijdragen te publiceren (AMVC, V 455, nr. 128578/6, G. Vermeersch aan L. Baekelmans, 14 oktober 1908). Ary Delen die eerder door Baekelmans in de redactie was geïntroduceerd, werd om onduidelijke redenen uit de redactie gezet.

(56) AMVC, C 209, nr. 68562/876, G. Ceunis aan A. De Ridder, januari 1909.

Ook de verdere samenstelling van de redactie was het voorwerp van discussie en gekonkel. In juli 1909 diende een andere ambitieuze jongeman, André De Ridder, zich aan om deel uit te maken van de redactie van *Nieuw Leven*. Alvorens hij een eerste keer naar een redactievergadering zou komen wilde Van Hecke nader met hem kennis maken⁽⁵⁷⁾. Ondanks zijn jeugdige leeftijd had De Ridder in 1909 al aardig wat publicaties op zijn actief. Enkele maanden voordien was de poging van De Ridder om het Vlaamsgezinde en katholieke *Vlaamsche Arbeid* om te vormen tot een 'onzijdig' tijdschrift uitgedraaid op een hoogoplopend conflict.⁽⁵⁸⁾ Het initiatief om een "tegelijktijd ruimer en geslotener groepering" zou uiteindelijk resulteren in de oprichting van *De Boomgaard*⁽⁵⁹⁾. Van Hecke had in de loop van 1909 *Nieuw Leven* stiefmoederlijk behandeld. Het tijdschrift had zijn verwachtingen niet ingelost en zijn carrière als schrijver niet in een stroomversnelling gebracht. Hij twijfelde tussen het schrijverschap en een acteurscarrière. Hij zou in eerste instantie "alleen maar acteur worden om een broodwinning te hebben", maar de combinatie bleek geen evidentie. Hij zou een keuze moeten maken⁽⁶⁰⁾. Eind mei 1909 koos Van Hecke definitief voor een 'loopbaan' in de literatuur maar moest hij vaststellen dat hij de greep op *Nieuw Leven* verloren was. Herckenrath bepaalde de koers van het tijdschrift. "Kerels als De Cneudt en Kenis" kregen een forum, terwijl voor hem in zijn "eigenste *Nieuw Leven*" geen plaats meer was⁽⁶¹⁾. Toen hem ter ore kwam dat De Ridder geïnteresseerd was om de overstap naar *Nieuw Leven* te maken, was dit een gedroomde kans om Herckenrath terug te dringen in zijn aanvankelijke positie van uitgever. De Ridder contacteerde niet alleen een aantal redactieleden van *Nieuw Leven*. Ook de grote bezieler van *Iris*, Ceunis, kreeg in de lente van 1909 een brief van De Ridder met de vraag of hij geïnteresseerd was om zich te engageren in een nieuw tijdschrift. Na de teloorgang van *Iris* was Ceunis opnieuw gereduceerd tot een in de marge opererende schrijver. Hij deed er dan ook alles aan om in de redactie opgenomen te worden. Een doorstart van *Nieuw Leven* zag hij evenwel niet zitten⁽⁶²⁾. Paul Kenis (1885-1934)⁽⁶³⁾ mocht dan wel een knap en talentvol schrijver zijn, ook met hem had Ceunis problemen. Kenis was vroeger zijn "beste vriend", maar die vriendschap liep spaak op de ambitie van Kenis: "Hij is bekwaam om iemand te vermoorden om zijn verzen te plaat-

(57) AMVC, H 3832 nr. 69068/1, P. G. Van Hecke aan A. De Ridder, vermoedelijk mei 1909.

(58) Stefan VAN DEN BOSSCHE, "Ik ben zo wee van al dat geliteratuur. De peripetieën in de eerste jaargangen van het tijdschrift "De Vlaamsche Arbeid" (1905-1910)", in *Wetenschappelijke Tijdingen*, 62, 2003, nr. 4, p. 247-269.

(59) Jean WEISGERBER, *De Vlaamse literatuur op onbegane wegen. Het experiment van "de Boomgaard" (1909-1920)*, Antwerpen, De Vries Brouwers, 1956, 147 p., p. 22-28.

(60) AMVC, H 3832 nr. 103518/7, P. G. Van Hecke aan E. De Bom, 27 april 1909. Uiteindelijk kon De Bom Van Hecke er van overtuigen om voor de literatuur te kiezen (AMVC, H 3832 nr. 103518/11, P. G. Van Hecke aan E. De Bom, 29 mei 1909).

(61) AMVC, H 3832 nr. 103518/11, P.G. Van Hecke aan E. De Bom, 29 mei 1909.

(62) AMVC, C 209, nr. 68562/882, G. Ceunis aan A. De Ridder, mei 1909.

(63) Paul Kenis was een van de meest getalenteerde schrijvers van zijn generatie. Hij studeerde in Gent en was actief als journalist, dichter, romanschrijver en criticus. Zie o.a.: Elisabeth LEUNSE, "Kenis, Paul", in *NEVB*, p. 1683.

sen”, beweerde Ceunis⁽⁶⁴⁾. De Ridder deed een poging om beide groepen te verzoenen en in de eerste samenstelling van de redactie van *De Boomgaard* vinden we zowel de naam van Ceunis als Van Hecke. Van Hecke kon zich hier aanvankelijk in vinden maar kwam hier snel op terug. Firmin Van Hecke, Kenis en hijzelf stelden twee voorwaarden om toe te treden tot de redactie van *De Boomgaard*. Een eerste voorwaarde was dat Ceunis niet tot de redactie mocht toetreden. De andere voorwaarde was dat in het geval er toch een doorstart zou komen van *Nieuw Leven*, Herckenrath niet in de redactie mocht zitten⁽⁶⁵⁾. Herckenrath en Ceunis waren niet de enigen die door persoonlijke conflicten met Van Hecke uit het *Boomgaard*-project geweerd werden. Ook Karel Van De Woestijne haakte uiteindelijk af omwille van een conflict met Van Hecke die net iets teveel interesse zou getoond hebben in zijn vrouw⁽⁶⁶⁾. Nog voor het eerste nummer van *De Boomgaard* verscheen kwam er een nieuwe poging om beide tijdschriften te fuseren. Deze keer was Kimpe de bruggenbouwer maar opnieuw liep de operatie af op een sisser⁽⁶⁷⁾. *De Boomgaard* verscheen voor het eerst in november 1909. Toen in januari 1910 bleek dat het niet evident was om een tijdschrift als de *Boomgaard* financieel boven water te houden, was De Ridder bereid om in te gaan op de eisen van Herckenrath. Herckenrath weigerde de fusie: “Het spijt me voor U, maar 't is te laat, *Nieuw Leven* wint aan sympathie, een groote factor voor den financiëlen kans en letterkundig zowel als wetenschappelijke medewerking is verzekerd. Wat wilt ge nog meer?”⁽⁶⁸⁾. Herckenrath was wel erg optimistisch want enkele maanden nadien werden opnieuw onderhandelingen opgestart om *Nieuw Leven* te fuseren met een ander tijdschrift. Herckenrath onderhandelde zowel met de redactie van de *Vlaamsche Arbeid* als met de redactie van *Ontwaking*.⁽⁶⁹⁾

Een fusietijdschrift zonder redactie: de oplossing?

Ontwaking was een Antwerps anarchistisch tijdschrift dat onder leiding van Victor Ressler met een lange onderbreking tussen 1897 en 1901 verscheen van 1896 tot 1910. In het tijdschrift werd niet alleen aandacht besteed aan literatuur en kunsten, maar evenredig ook aan wetenschappen en sociologie. In *Nieuw Leven* lag de nadruk duidelijk op literatuur, maar werd er eveneens aandacht geschonken aan wetenschappen en sociologie. Ook de erfenis van *Van Nu en Straks* hadden beide tijdschriften gemeen, al zijn anarchistische invloeden bij *Nieuw Leven* veel minder aanwijsbaar. *Nieuw Leven* was één van de weinige Vlaamse tijdschriften die de lijn van *Van Nu en Straks* zo expliciet

volgde.⁽⁷⁰⁾ Onder meer het esthetische modernisme werd doorgetrokken, wat zich uitte in een Art-Nouveau vormgeving. In *Nieuw Leven* weerklonk ook de echo van een discussie die in de jaren 1890 veel schrijvers in hun pen deed kruipen: de geëngageerde kunst versus de kunst om de kunst. Tot begin 1907 schreef Van Hecke voor het socialistische *De Waarheid* en hij was tot 1906 secretaris van de Socialistische Jonge Wacht.⁽⁷¹⁾ In *Nieuw Leven* nam hij onder het pseudoniem Gust Van Noorden uitdrukkelijk afstand van de kunst waar *De Waarheid* voor stond. “Wat socialistisch gestemde zangers ons onder titel van ‘proletarische’ kunst willen voordreunen is niets anders dan ‘n pathetisch tendens-geknoei, waarin op ‘n allerverschrikkelijkste wijze wordt gedreund over socialistische partij-idealen”. Kunst mocht niet gebruikt worden om een politieke boodschap te verkondigen⁽⁷²⁾. Ook na het vertrek van Van Hecke bleef *Nieuw Leven* een apolitieke koers varen. In het jaar waarin *Nieuw Leven* ontstond liet ook *Ontwaking* de anarchistische gewaden vallen. In 1908 en 1909 werd de redactie uitgebreid met o.m. Baekelmans en evolueerde *Ontwaking* meer en meer van een anarchistisch blad met aandacht voor literatuur naar een algemeen-cultureel progressief tijdschrift waarin literatuur een steeds grotere plaats innam. Inhoudelijk en levensbeschouwelijk waren er dus weinig bezwaren voor een fusie tussen *Nieuw Leven* en *Ontwaking*⁽⁷³⁾. René Verdeyen vond het kras dat hij, die nu al drie jaar redacteur was van *Nieuw Leven*, van een buitenlander moest vernemen dat Herckenrath en Kimpe in naam van de voltallige redactie van *Nieuw Leven* de redactie hadden ontbonden en hem de facto hadden ontslagen. Nu hij geen redacteur meer was twijfelde hij er sterk aan of hij nog wel bijdragen wilde leveren. Hij had niet alleen problemen met de ontbinding van de redactie. Hij drukte Baekelmans op het hart om duidelijk te maken dat *Ontwaking* niet langer een “anarcho-socialistisch blad” was, want iedereen die hij over de fusie sprak dacht dit nog. Vooral onder abonnees op *Nieuw Leven* die hij had aangebracht was er aardig wat scepsis. Onder hen waren een aantal “katholieke jongens”. Indien de onafhankelijke Vlaamse koers niet zou duidelijk gemaakt worden in het eerstkomende nummer van *Ontwaking en Nieuw Leven*, dan vreesde Verdeyen voor het opzeggen van vele abonnementen. Bovendien kon hij het zich als leraar aan het Atheneum in Oostende niet permitteren om zich te bekennen tot het anarchisme: “Persoonlijk laat het me onverschillig met wie ik aan de Vlaamsche zaak medewerk, als het maar vooruitgaat. Een katholiek, een anarchist, een liberaal, een socialist, ze zijn me allen even lief, maar u zult licht begrijpen dat ik als leraar me niet mag laten doorgaan voor wie ik zelf niet ben”⁽⁷⁴⁾.

(64) AMVC, C 209, nr. 68562/882, G. Ceunis aan A. De Ridder, september 1909.

(65) AMVC, H 3832 nr. 69068/11, P.G. Van Hecke aan A. De Ridder, 22 september 1909.

(66) Peter THEUNYCK, “Cherchez la femme. Karel van de Woestijne en de valse start van de Boomgaard”, in *ZL, literair-historisch tijdschrift*, 2, 2002, nr. 1, p. 3-27.

(67) AMVC, K 414 nr. 68573/97, R. Kimpe aan A. De Ridder, 11 oktober 1909.

(68) AMVC, H525, nr. 68562/1055, A. Herckenrath aan A. De Ridder, 9 januari 1910.

(69) Zie: AMVC, H525, nr. 68562/1055, A. Herckenrath aan A. De Ridder, 9 januari 1910 en AMVC, T 2861, nr. 39959/420, F. Thiry aan J. Muls, mei 1910.

(70) Raymond VERVLIE, *De literaire manifesten van het fin-de-siècle in de Zuidnederlandse periodieken 1878-1914*, Gent, Universa, 1982, p. 214-216.

(71) In 1906 kwam het aan de top van de wacht tot een breuk. Guy Vanschoenbeek veronderstelt dat Van Hecke te voortvarend handelde. Guy VANSCHOENBEEK, *op.cit.*, p. 244-245.

(72) Gust VAN NOORDEN, “Over proletarische kunst”, in *Nieuw Leven*, 1, 1907, 5, p. 46.

(73) Jan MOELAERT, *Ontwaking en de Kapel. Bijdrage tot de geschiedenis van het anarchisme te Antwerpen 1894-1910*, Leuven, s.n., 1979, deel 2, p. 163-468. (onuitgegeven licentiaatsverhandeling).

(74) AMVC, V362, nr. 92368/33a, R. Verdeyen aan L. Baekelmans, 12 juni 1910.

Ontwaking en Nieuw Leven was maar een kort leven beschoren. Herckenrath en Ressler hadden de administratieve touwtjes in handen. Lode Baekelmans stond in voor het Vlaamse redactiesecretariaat en Jan Gresshoff was de contactpersoon voor potentiële Nederlandse auteurs. Het is onduidelijk wat de rol van Reimond Kimpe was. Uiteindelijk zou het tijdschrift dat beoogde "alle onafhankelijke krachten" te bundelen het slechts drie dubbelnummers uitzingen⁽⁷⁵⁾. De laatste poging om de erfenis van *Nieuw Leven* te redden kwam er in juni 1911, na het verdwijnen van Van Hecke uit de redactie van *De Boomgaard*. Herckenrath zou co-uitgever of literair agent van *De Boomgaard* worden en Kimpe zou toetreden tot de redactie. Het grote voordeel voor de *Boomgaard* was volgens Kenis dat ze hierdoor de abonnees konden overnemen van *Nieuw Leven*, "enfin, zoo goed als de overgave van de nalatenschap". Hij vroeg ook aan de Ridder om tijdens de onderhandelingen er op te drukken dat "nu Gust Van Hecke uit de redactie verdwenen was, hen niets meer belet om met ons mede te werken".⁽⁷⁶⁾ Maar ook nu zou de Ridder te laat komen want door financiële problemen hield *De Boomgaard* op te bestaan. Hiermee viel ook het doek over *Nieuw Leven*. Van *Iris* was al lang geen sprake meer. Afgezien van Herckenrath, maar ook hier valt over te redetwisten, slaagde niemand van de redactieleden van *Iris* of *Nieuw Leven* er in om via deze tijdschriften hun literair prestige op te krikken. De tijdschriften zouden in anthologieën en literatuuroverzichten ook nooit geboekstaafd worden als ijkpunten in de Vlaamse literatuurgeschiedenis.

Wat bepaalt de keuze? Op zoek naar 'goede medewerking'

Naast het opnemen van redactionele verantwoordelijkheid is een tweede evidente vorm van medewerking aan een tijdschrift het leveren van bijdragen. Ook het leveren van bijdragen aan een bepaald tijdschrift kan een weloverwogen 'prise de position' in het literair veld zijn. Het uitgangspunt is nog steeds dat een auteur erop uit is symbolisch kapitaal of literair prestige te accumuleren. Om het literair prestige van een bepaalde auteur in een bepaald jaar te bestuderen lijkt een analyse van de verschenen kritieken essentieel⁽⁷⁷⁾. Toch zijn er ook andere methodes. Onder meer aan de hand van de tijdschriften waarin auteurs een forum kregen kan het literair prestige van een auteur bepaald worden. Tijdschriften leggen net zoals auteurs een traject af. Een tijdschrift waar gerespecteerde auteurs aan meewerkten, kregen op hun beurt meer prestige en vice versa. Wouter De Nooy onderzocht deze dynamiek aan de hand van een aantal technieken uit de sociale netwerkanalyse⁽⁷⁸⁾. Om zijn analyse uit te voeren was het essentieel om het 'symbolisch startkapitaal' van medewerkers aan tijdschriften te objectiveren en kwantificeren. Het startkapitaal bij een dwarsdoorsnede van een tijdschriftennetwerk berekende hij aan de hand van drie

(75) 'Aan den Lezer', in *Ontwaking en Nieuw Leven*, nr. 1-2.

(76) AMVC, K 3024 nr. 69068/303, P. Kenis aan A. De Ridder, 26 juni 1911.

(77) Nel VAN DIJK, "Neither the top nor the literary fringe: the careers and reputations of middle group authors", in *Poetics*, dl. 26, 1999, p. 405-421.

(78) Wouter DE NOOY, "The dynamics of ...", p. 147-167.

parameters. Ten eerste bracht hij de 'leeftijd' van een tijdschrift in rekening, i.e. hoe lang het tijdschrift al bestond op het moment van de dwarsdoorsnede. Ten tweede berekende hij het percentage auteurs dat reeds een boekpublicatie had. Een laatste parameter die hij hanteerde is de gemiddelde literaire leeftijd van de schrijvers die er aan meewerkten, i.e. de periode sinds hun eerste boekpublicatie. In grootschalig onderzoek kan de combinatie van deze parameters een adequate objectivering van literair prestige zijn, maar er zijn toch een aantal kanttekeningen te maken. Een eerste kanttekening is dat deze kwantitatieve benadering enkel opgaat indien het literair veld werkelijk autonoom zou zijn en het tijdschrift exclusief literair is. Zo hebben we kunnen vaststellen dat de keuze van een auteur om een redactielid te worden van algemeen-culturele tijdschriften als *Iris* en *Nieuw Leven* kon beïnvloed worden door redactieleden als Claus en Durkheim, die symbolisch kapitaal verwierven buiten het literaire veld. De inbreng van Claus en Durkheim zou in de kwantitatieve analyse van De Nooy verloren gaan. Ook het in rekening brengen van boekpublicatie is problematisch. Deze parameter gaat uit van de veronderstelling dat een boekpublicatie het absolute summum is voor een auteur. In veel gevallen zal dat zo zijn maar toch kon een auteur reeds veel literair prestige genieten zonder ook maar één boek gepubliceerd te hebben. In regio's en periodes met een klein lezerspubliek is een boekpublicatie niet altijd even gemakkelijk of noodzakelijk. Een goed voorbeeld is van de Woestijne. Van de Woestijne werd reeds door verschillende tijdschriften om bijdragen gevraagd vooraleer hij in 1903 zijn eerste boek publiceerde.⁽⁷⁹⁾ Dit betekent dat hij toen reeds veel literair prestige verzameld had via tijdschriften. Ook iemand die weinig scheppend werk produceerde maar bekend stond als een uitstekend criticus, bijvoorbeeld De Ridder, kon via bestendige medewerking de attractiviteit van een tijdschrift vergroten.

De medewerkers van *Iris*

Mede aan de hand van de bewaarde correspondentie wil ik een antwoord geven op de vraag wie bijdragen leverde aan *Iris* en *Nieuw Leven* en hoe ze overtuigd werden mee te werken. Een analyse van het medewerkersbestand van *Iris* is niet evident aangezien het tijdschrift slechts zeven maanden bestond. In juli 1908 viel het doek over *Iris*. Niet eens de helft van wat in het prospectus werd aangekondigd als binnengekomen en aanvaarde kopijen werd uiteindelijk gepubliceerd. Het is dan ook niet duidelijk of de afgedrukte lijst van medewerkers paste in een promotiestrategie waarin enige bluf niet geschuwd werd. Zo werd ook bij het lanceren van het fusietijdschrift *Ontwaking en Nieuw Leven* in 1910 een lijst gepubliceerd van alle medewerkers. Deze lijst van medewerkers was samengesteld uit alle personen die ooit in *Nieuw Leven* of *Ontwaking* gepubliceerd hadden. Verdeyen kon hier alvast niet mee lachen

(79) Zie o.m. Hans VANDEVOORDE, "Een dichter van Straks". De verhouding van Karel Van de Woestijne tot het tijdschrift Van Nu en Straks", in *Spiegel der Letteren*, 43, 2001, p. 3-33.

en hij zal niet de enige geweest zijn⁽⁸⁰⁾. Onder de personen van wie de publicaties effectief werden opgenomen in *Iris* valt het grote aantal Nederlandse schrijvers op. Nederlanders die aan het tijdschrift meewerkten waren Marie Metz-Koning, Daan van der Zee, pionier van het christen-socialisme, de ook al socialistische auteur Isidoor Querido, Krede Ben Heik (pseudoniem van H. Beeke) en tenslotte de latere medewerkers van de *Boomgaard* Pieter Nicolaas van Eyck en Joannes Reddingius. Ook belangrijk om weten is dat *Iris* naast de *Vlaamse Gids* in 1908 één van de weinige Vlaamse tijdschriften was dat net zoals de meeste Nederlandse tijdschriften een honorarium beloofde uit te betalen. Of dat effectief gebeurd is valt te betwijfelen, maar de belofte zal ongetwijfeld verschillende auteurs overtuigd hebben om een bijdrage in te sturen. Indien *Iris* de ambitie om jonge krachten in Vlaanderen én Nederland te bundelen waar wilde maken, dan kon de redactie ook niet anders dan veel inspanningen doen om Nederlandse schrijvers aan te trekken. De enkele Vlaamse auteurs die een bijdrage leverden aan *Iris*, woonden in 1908 allemaal in Gent. De Ridder was de enige Vlaamse medewerker die niet in het Gentse toefde. Enkel de argumenten die gebruikt werden om De Ridder te overtuigen om in *Iris* te publiceren zijn bewaard. Er werd hem een honorarium beloofd en men wees hem op de lijst van medewerkers die reeds had toegezegd en vooral bestond uit oudgedienden van *Vlaanderen*.⁽⁸¹⁾ Zijn bijdrage kon “natuurlijk” niet verschijnen in het eerste nummer, dat “voorrecht” was voorbehouden aan de redactieleden en Querido, Metz-Koning, De Clercq en Lambrechts.⁽⁸²⁾ Deze auteurs schatte Ceunis blijkbaar hoger in en hij veronderstelde dat De Ridder hier ook zo over dacht. Indirect is dit opnieuw een indicatie van de functie die het tijdschrift had voor de redactieleden. Ceunis was duidelijk geïnteresseerd in de namen en het hieraan verbonden prestige. De vraag of de inhoud compatibel was met andere bijdragen en beantwoordde aan een kwaliteitscriterium, kon hij niet belangrijk gevonden hebben want op dat moment had hij de beloofde poëzie en proza nog niet onder ogen gekregen. In het tumult rond de fusie tussen *Nieuw Leven* en *Iris* werd de bijdrage van De Ridder in beide tijdschriften aangekondigd, wat de respectievelijke redacties natuurlijk niet ontgaan was⁽⁸³⁾. Uiteindelijk werd ‘De kus’ in *Nieuw Leven* gepubliceerd en schreef De Ridder voor *Iris* een kortverhaal⁽⁸⁴⁾. De Ridder was niet de enige die in beide tijdschriften publiceerde. Alle andere literaire medewerkers publiceerden in beide tijdschriften. Enkel tussen de redactieleden was het water veel te diep. Meer dan ongebonden auteurs die niet in een redactie zaten, identificeerden zij zich met één tijdschrift. *Iris* besprak niet alleen beeldende kunst maar nam in elk nummer ook minstens één tekening op. Ook bij de beeldende kunstenaars

(80) AMVC, V362, nr. 92368/33a, R. Verderyn aan L. Baekelmans, 12 juni 1910.

(81) Toen de prospectussen al gedrukt waren raakte het nieuws verspreid dat *Vlaanderen* niet langer zou verschijnen. Er werd prompt besloten om een aantal felrode regels aan de prospectus toe te voegen. *Iris* werd als alternatief aanbevolen en “gezien de kostbare onderneming, is flinke steun van de Vlamingen noodig, om er werkelijk iets goed van te maken” (UGent, *Collectie Vliegende Bladen*, I R 33 Prospectus *Iris*).

(82) AMVC, C 209, nr. 68562/882, G. Ceunis aan A. De Ridder, december 1907.

(83) AMVC, H 3832 nr. 69068/13, Paul-Gustave Van Hecke aan André De Ridder, 27 februari 1908.

(84) “De oogen”, in *Nieuw Leven*, 1, 1902, 2, p. 109-122.

die hun medewerking verleenden valt het op dat vooral Gentse kunstenaars aan *Iris* meewerkten. Mogelijkerwijs was het via de bemiddeling van Claus dat de internationaal gerenommeerde sombere luminist Albert Baertsoen een tekening maakte voor het derde nummer. Voor een andere tekening die in *Iris* verscheen (getekend: Jules De Bruycker) had Ceunis de hulp van Claus niet nodig. Ceunis studeerde samen met De Bruycker aan de Gentse Academie. Concluderend kunnen we besluiten dat de meeste Vlaamse medewerkers van *Iris* ofwel een emotionele band hadden met minstens één redactielid ofwel dezelfde activiteiten frequenteerden in het Gentse.

De medewerkers van *Nieuw Leven*

Nieuw Leven kon rekenen op een veel bredere auteurskern. In totaal werkten tussen 1907 en 1910 47 verschillende auteurs mee aan *Nieuw Leven*. De derde jaargang was ongetwijfeld de meest succesvolle met 31 auteurs. Dit was het resultaat van een weldoordachte verruimingsoperatie waarbij er gestreefd werd naar een mix van gevestigde waarden die publiceerden in *Vlaanderen* en aanstormend talent⁽⁸⁵⁾. Een goed voorbeeld van hoe auteurs er toe kwamen om in een tijdschrift te publiceren is de publicatie van een gedicht van Felix Timmermans (verschenen in 1909). De jeugdige Timmermans is aangebracht door iemand die op dat moment nog niet in de redactie zat maar wel de ambitie had om zich te profileren in het Gentse culturele veld: Frans Thiry (1861-1929)⁽⁸⁶⁾. In Lier maakte Thiry via zijn zoon Antoon kennis met hem en bemiddelde hij reeds bij de eerste publicatie van Timmermans in *Vlaamsche Arbeid*⁽⁸⁷⁾. Thiry slaagde er na zijn verhuizing naar Gent vrij snel in om vriendschapsbanden aan te halen met Kenis, Herckenrath en Kimpe. De auteurs die hij aanbracht bij zowel *Nieuw Leven* als *Vlaamse Arbeid* zeggen veel over de manier waarop een auteurscorpus van een tijdschrift werd samengesteld. Het ideologische of inhoudelijke profiel van een tijdschrift kon slechts weinigen tegenhouden om erin te publiceren. Na de fusie tussen *Nieuw Leven* en *Ontwaking* slaagde Thiry erin vrijzinnige auteurs als de De Cneudt, Kenis en Herckenrath te laten publiceren in *Vlaamsche Arbeid*⁽⁸⁸⁾. Bij het aanvaarden van aanbiedingen lijkt een emotionele band met een redactielid belangrijker dan ideologische of programmatische beginsels. Zo schipperde Kenis, van wie Ceunis ooit beweerde dat hij een moord zou begaan om een gedicht gepubliceerd te krijgen (zie boven), tussen verschillende vriendenklieken. Dit uitte zich in publicaties in tijdschriften die ideologisch en programmatisch ver van elkaar stonden. Hij betreunde het dat er in het al zo kleine letterkundig wereldje zoveel tegenstellingen waren⁽⁸⁹⁾. Vader en zoon Thiry en Herckenrath pleziede hij respectie-

(85) AMVC, K 414, nr. 56916, R. Kimpe aan E. Van Offel, 26 november 1908.

(86) Katholieke onderwijzer. Werd in 1908 huismeester van de Rijksmiddelbare Normaalschool in Gent. Zie: Gaston DURNÉZ, “Thiry, Antoon”, in *NEVB*, p. 3062-3063.

(87) AMVC, T 2861, nr. 98966/14, F. Thiry aan K. Van Den Oever, 6 mei 1907.

(88) AMVC, T 2861, nr. 98966/13, F. Thiry aan K. Van Den Oever, 9 december 1910.

(89) “We zijn o! zo weinig letterkundigen die hier elkander kennen: ik ken niemand anders dan Herckenrath en Thiry en soms gaan er weken voorbij eer ik één van beiden ontmoet.

velijk met publicaties in *Vlaamsche Arbeid* en *Nieuw Leven*, om De Ridder en Van Hecke te plezieren werd hij redactielid van *De Boomgaard*. Nadat hij in augustus 1910 ontslag nam uit de redactie van *De Boomgaard* werd ook duidelijk dat hij geen problemen had om tijdschriften tegen elkaar uit te spelen. Tijdschriften waren ook een belangrijk medium om boekpublicaties aan te kondigen. Toen hij ter promotie van zijn roman *De kleine mademoiselle Cerisette*, het eerste hoofdstuk in *De Boomgaard* wenste te publiceren, werd het -uit rancune?- lauw onthaald door de resterende redactieleden. “C’est à prendre ou à laisser”, schreef hij aan De Ridder. “Herckenrath [*Nieuw Leven*] zoo wel als Van Den Oever [*Vlaamsche Arbeid*] zouden blij zijn Cerisette aan dezelfde voorwaarden te publiceren. En dan die kwestie of ik redacteur zou worden aan *Vlaamsche Arbeid*. [...] ik heb wel redenen om te denken dat ik ook daar welkom zou zijn, maar ge weet wel hoe weinig katholiek ik ben”⁽⁹⁰⁾. Om zijn boek te promoten was het katholieke *Vlaamse Arbeid* een geschikt medium, maar toetreden tot de redactie was een brug te ver. Thiry maakte zoals reeds vermeld wel de overstap van *Nieuw Leven* naar *Vlaamse Arbeid*. Voor Kenis lag het toetreden tot een redactie, wat een veel sterkere identificatie en profilering is, veel moeilijker.

Vrijzinnig of pluralistisch?

Het Vlaamse tijdschriftenveld na *Van Nu en Straks* wordt traditioneel opgedeeld in enerzijds de confessionele traditie en anderzijds de vrijzinnige traditie met enkel het tijdschrift *Vlaanderen* dat in dit tweestromenland boven beide tradities stond. Zowel *Nieuw Leven* als *Iris* krijgen in literatuurgeschiedenissen die deze opdeling hanteren het predikaat ‘vrijzinnig’ mee.⁽⁹¹⁾ Wanneer we de redactiesamenstelling, medewerkers en manifesten bekijken moeten we vaststellen dat dit predikaat de lading niet ten volle dekt. We hebben eerder opgemerkt dat de redactie van *Nieuw Leven* en vooral *Iris* bewust heteroogeen werd samengesteld in de hoop een zo breed en groot mogelijk publiek te bereiken in Nederland en de belangrijke Vlaamse steden. Ook bij het aanschrijven van mogelijke auteurs werd meer rekening gehouden met literair prestige dan met ideologie. Dit ontging ook de toenmalige waarnemers niet. Toen hij in 1910 een balans opmaakte van de belangrijkste Vlaamse tijdschriften na 1878, had de katholieke voorman van *Vlaamse Arbeid* (van den Oever) geen goed woord over voor *Iris*. ‘Er blijft ons nog eene opmerking te zeggen over het tijdschrift *Iris* dat op zulke opmerkelijke wijze beproefde uit de verdwijning van Vlaanderen gave munten te slaan; na een kortstondige leefbaarheid van enkele maanden werd de mooie uitgave geschorst. Zijne leegheid en aan een voor- naam-afgeteekend kunstideaal en de heteroclitische samenstelling zijner re-

dactie droeg daaraan grootendeels schuld; zijne letterkundige en maatschappelijke bedoeling bleken dan ook onbestemd dilettantisch; in Vlaanderen bracht het geene geestdrift bij.’⁽⁹²⁾ De militante katholiek Van den Oever was niet de enige die deze mening was toegedaan. In de periode waarin De Ridder het katholieke *De Vlaamsche Arbeid* trachtte om te vormen, vroeg Leo Van Puyvelde aan De Ridder om er voor te zorgen dat *Vlaamsche Arbeid* ‘een eigen karakter’ zou bewaren. Immers: “Een tijdschrift moet de tolk zijn van een groepering, men moet weten wat men er aan heeft - hier onder Vlamingen althans. Ik meen niet dat de zo water-en-melk-achtige *Iris* en *Nieuw Leven* lang zullen leven om die reden”⁽⁹³⁾. Men zou kunnen veronderstellen dat deze waarnemers het gebrek aan een literair programma op de korrel namen, maar dit was niet het geval. Men had het wel degelijk over de apolitieke koers. Voor Van Hecke was een apolitieke koers zelfs een bestaanreden voor het tijdschrift *Nieuw Leven* en een essentieel onderdeel van zijn kunstopvatting: “Moest ik de overtuiging hebben dat NL na dit jaar vallen zal, onmiddellijk gaf ik zelf mijn ontslag als redacteur [...] maar een tijdschrift kan hier veel goed doen en naar mijn bescheiden mening is er maar een dat ALLE krachten zou kunnen groeperen en dat is *Nieuw Leven* daar onze andere tijdschriften katholiek of antikatoliek zijn, twee dingen die als zoodaartig met kunst niets te maken hebben”⁽⁹⁴⁾ *Nieuw Leven* en *Iris* kunnen dus niet omschreven worden als vrijzinnige tijdschriften. De redactieleden erkenden het naast elkaar bestaan van verschillende principes en overtuigingen en probeerden deze te overstijgen. Daarom krijgen ze best het predikaat pluralistisch. Bij zijn sociologische analyse van het Franstalige Belgische tijdschriftenveld reikt Paul Aron ons een beter kader aan dan de eenvoudige opsplitsing vrijzinnig-confessioneel. Hij maakt het onderscheid tussen tijdschriften die ingebed waren in enerzijds isomorfe netwerken en anderzijds heteromorfe netwerken⁽⁹⁵⁾. In het isomorfe model konden actoren terugvallen op dezelfde sociale achtergrond, frequenteerden ze dezelfde activiteiten en hadden ze gelijksoortige ambities. *Nieuw Leven* en *Iris* waren tijdschriften die in een dergelijk netwerk ontstonden en opereerden. In het heteromorfe model bestaat het netwerk uit een conglomeraat van disparate initiatieven die een gemeenschappelijk doel hadden. De facto waren er in het begin van 20ste eeuw drie heteromorfe netwerken: een katholiek, een liberaal en een socialistisch. Literaire of algemeen-culturele tijdschriften die ontstonden in een dergelijk netwerk hadden een functie die identiek was aan die van andere zuilorganisaties: het uitdragen van één ideologie. Dat *Nieuw Leven* en *Iris* niet tot een zuil behoorden was de belangrijkste reden voor de moeilijkheden die ze hadden om vooral financieel het hoofd boven water te houden. Een tijdschrift moest immers gepatroneerd worden en een apolitieke, pluralistische koers varen was in een klein taalgebied als Vlaanderen en bij uitbreiding de Nederlanden niet evident.

Maar ja! Ik bevind mij in eene hachelijke positie. Herckenrath en Kimpe zijn mijne vrienden zowel als jij en Van Hecke en ik heb evenmin reden om met hen af te breken dan met U. Is het dan onmogelijk voor mij loyaal tussen U beiden te staan?” (AMVC, K 3024 68562/329, P. Kenis aan A. De Ridder, 21 september 1910).

(90) AMVC, K 3024 68562/329, P. Kenis aan A. De Ridder, 21 september 1910.

(91) Anne-Marie MUSSCHOOT, *op.cit.*, p. 243-244.

(92) Karel VAN DEN OEVER, “De bijzonderste Vlaamsche tijdschriften sinds 1878”, in Karel VAN DEN OEVER, *Kritische Opstellen*, Antwerpen, s.n., 1913, p. 262-272.

(93) AMVC, P 978. 69053/142, L. Van Puyvelde aan A. De Ridder, juli 1908.

(94) AMVC, H 383 nr. 68562/1072, F. Van Hecke aan A. De Ridder, 1909.

(95) Paul ARON, “Pour une sociologie des revues littéraires”, in *Revue et Recherche*, Paris, Presses Universitaires de Vincennes, 1994, p. 100-101.

De 'zelffinanciering' van tijdschriften en zoektocht naar een uitgever

Eerder omschreef ik patronage als het al dan niet doelbewust ondersteunen van de productie, behoud en verspreiding van kunst en cultuur. Het ondersteunen van productie komt in essentie direct of indirect telkens op hetzelfde neer: het investeren van economisch kapitaal. Om een tijdschrift te drukken en verspreiden is geld nodig en om dat geld te vinden bestonden een aantal gangbare constructies. Een eerste manier om een tijdschrift te financieren was beroep doen op een markt van consumenten. Cruciaal is natuurlijk dat er een (kopers)publiek was. In Nederlandstalig Vlaanderen situeert R. Vervliet het afdoende invullen van deze voorwaarde in de tweede helft van de 19de eeuw. Dankzij een groeiende vraag konden Vlaamse uitgevers het risico nemen om werk van eigen bodem uit te geven⁽⁹⁶⁾. Uitgevers zijn een intermediair tussen het publiek of de markt en de kunstenaar of schrijver. Zij voelen aan wat het publiek wil en maken dit duidelijk aan de schrijver door in te gaan op een voorstel of zelf een voorstel te formuleren. Wanneer (jonge) schrijvers het plan opvatten een tijdschrift op te richten namen ze in eerste instantie contact op met een uitgever die het risico wou nemen geld in een tijdschrift te investeren.

De zoektocht naar een uitgever liep voor *Iris* niet van een leien dakje. In november 1907, één maand vooraleer het eerste nummer op de pers moest gaan, had *Iris* nog steeds geen uitgever. De onderhandelingen verliepen bijzonder moeizaam. Indien er geen oplossing uit de bus kwam, dan was Ceunis bereid om zelf het tijdschrift te "exploiteren". schreef Vermeersch aan Baekelmans: "Hij zou er komen met 300 abonnés zegt hij, hij heeft er nu al over de vijftig"⁽⁹⁷⁾. Ook Herckenrath, de enige potentieel geïnteresseerde Gentse uitgever, werden door Ceunis en Vermeersch gepolst naar zijn interesse om *Iris* uit te geven maar hij hield de boot af⁽⁹⁸⁾. De hierboven besproken discussie over een fusie tussen *Nieuw Leven* en *Iris* was dus niet alleen ingegeven door de vaststelling dat ze hetzelfde doel nastreefden en in dezelfde vijver van medewerkers visten, maar ook door een economische noodwendigheid. Al snel werd duidelijk dat zelfs indien de krachten gebundeld werden het bestaande aantal abonnees van *Nieuw Leven* (minder dan 70) en de mogelijke abonnees van *Iris* onvoldoende waren. Het eerste jaar waarin *Nieuw Leven* bestond kon het tijdschrift dus niet overleven door de abonnees. De abonnementsprijs werd bewust laag gehouden om zoveel mogelijk belangstellenden toe te laten 'de beweging der jongen' te volgen⁽⁹⁹⁾. Dat het tijdschrift het hoofd boven water hield komt door de financiële bijdrage die de redactieleden zélf leverden. Hans Abbing stelde in zijn onderzoek naar de hedendaagse economie van de kunsten vast

(96) Raymond VERVLIET, "The increasing autonomy of literary institutions in Belgium in the late nineteenth century", in A. RIGNEY en D.W. FOKKEMA, *Cultural Participation. Trends Since the Middle Ages*, Amsterdam, John Benjamin Publishing Company, 1993, p. 125-135. Deze stelling moet volgens mij verder onderzocht worden en met meer empirisch materiaal ondersteund worden dan tot nu toe het geval was.

(97) AMVC, V 455, nr. 128578/41, G. Vermeersch aan L. Baekelmans, 13 november 1907.

(98) AMVC, V 455, nr. 62145/5, G. Vermeersch aan A. De Ridder, 7 januari 1908.

(99) *Nieuw Leven*, I, 1907, I, p. I.

dat de grootste financiële input in kunst waarschijnlijk van kunstenaars zelf komt. Ze zijn bereid om voor een lage vergoeding te werken en dikwijls subsidiëren ze hun activiteiten in kunst met eigen (geërfd) geld, geld van hun partner, of geld afkomstig van een bijbaantje⁽¹⁰⁰⁾. Het is niet evident het financiële aandeel dat het schrijversgeld in hun eigen tijdschriften investeerde te bepalen, maar dat er ook aan het begin van de 20ste eeuw een belangrijke input van de schrijvers zelf kwam is onbetwistbaar.⁽¹⁰¹⁾ Van Hecke zag in september 1907 de toekomst van *Nieuw Leven* somber in: "Er zit al 'n boeltje centen in van me en andre, en toch zal het moeilijk gaan ons half jaar te voleindigen"⁽¹⁰²⁾. In het reeds aangehaalde artikel over de groeiende autonomie van het Vlaamse literaire veld schrijft Vervliet dat schrijvers er meer en meer in slaagden via zelffinanciering hun droom van onafhankelijkheid te realiseren⁽¹⁰³⁾. Onbewust slaat hij de nagel op zijn kop. Met zelffinanciering doelt hij vooral op de markt die kunst en literatuur mogelijk maakte. De term zelffinanciering kan evenwel ook duiden op investeringen die de kunstenaars zélf deden. Wanneer men bovendien weet dat uit steekproeven blijkt dat het koperspubliek van literaire tijdschriften vooral bestond uit lezers die zélf productief waren in het literaire veld, dan is zelffinanciering echt wel een bijzonder goed gekozen omschrijving⁽¹⁰⁴⁾. Zelffinanciering kon twee verschillende vormen aannemen: formele en informele. In het geval van *Nieuw Leven* was de zelffinanciering informeel. Redactieleden sprongen financieel bij indien nodig en stelden zich borg voor de drukkosten. Het tijdschrift kon ook uitgegeven worden door een vereniging of genootschap. In dat geval kunnen we spreken over formele zelffinanciering. Soms werd er ook een structuur opgezet die enkel als doel had een tijdschrift uit te geven en de eigen literaire productie te ondersteunen. De grens tussen zelffinanciering en mecenaat is flinterdun. In het geval van de liberale *Vlaamse Gids* werd het tijdschrift financieel in leven gehouden door een groep van kapitaalkrachtige liberale intellectuelen die elk jaar intekenden voor eenzelfde bedrag⁽¹⁰⁵⁾. Een aantal personen die dit deden waren zelf niet literair actief. In dit geval kan de patronage van *De Vlaamse Gids* dan ook omschreven worden als collectief mecenaat.⁽¹⁰⁶⁾ Zelffinanciering is de financiering van de eigen li-

(100) Hans ABBING, *Why Are Artists Poor? The Relentless Economy of the Arts*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2002, p. 181-205.

(101) Dit was trouwens ook het geval met tijdschriften als *La Jeune Belgique*, *La Société Nouvelle* en *L'Art Moderne*. Ook deze tijdschriften konden enkel overleven door de grote geldsommen die de medewerkers en redactieleden bereid waren erin te investeren. Zie Maurice DES OMBIAUX, *Rapport sur la situation des écrivains de Belgique*, Liège, 1903, p. 6.

(102) AMVC, H 3832 nr. 128081/1, P.G. Van Hecke aan L. Baekelmans, 22 september 1907.

(103) Raymond VERVLIET, "The increasing autonomy", p. 132.

(104) Van *Iris* en *Nieuw Leven* zijn geen abonneelijsten bewaard, maar dit blijkt ondermeer uit de abonneelijsten van *Van Nu en Straks*. Zie Christophe VERBRUGGEN, "*Van Nu en Straks* ontmoet *Le Réveil*" (te verschijnen).

(105) AMVC, nr. 31533/1, P. Fredericq aan M. Rooses, 22 december 1905.

(106) De term collectief mecenaat is ontleend aan Helleke Van Den Braber die het literair mecenaat in Nederland tussen 1900 en 1940 bestudeerde. Helleke VAN DEN BRABER, *Geven om te krijgen. Literair mecenaat in Nederland tussen 1900 en 1940*, Nijmegen, Vantilt, 2004, 411 p.

teratuurproductie of anders geformuleerd een poging om economisch kapitaal om te zetten in prestige.

In het geval van *Nieuw Leven* waren de informele zelffinanciering en het koperspubliek onvoldoende om het tijdschrift in stand te houden. Van Hecke was in elk geval duidelijk. Hij was bereid om alles wat hij had in zijn carrière te investeren maar de kelk was bijna leeg. Geen enkel redactielid van zowel *Iris* als *Nieuw Leven* was kapitaalkrachtig genoeg om zich borg te stellen voor het slagen van de fusieoperatie. Daarom moesten er andere financieringsvormen komen. In eerste instantie werd overwogen om advertenties te werven⁽¹⁰⁷⁾. Een in alle opzichten brede redactie was een garantie op een breder scala aan medewerkers en ook een garantie voor een groter potentieel koperspubliek. Voor uitgever Herckenrath stonden er twee zaken op het spel: zijn literair prestige én een gedeelte van zijn inkomen. Herckenrath had zeker economische motieven om de fusie te laten slagen en een bundeling van de krachten gaf hem meer financiële zekerheid. Hij dreigde om in het geval de fusie er niet kwam, toch met een nieuw tijdschrift te beginnen, maar dit haalde niets uit. Of hij in de drie jaar dat hij *Nieuw Leven* uitgaf effectief directe inkomsten uit *Nieuw Leven* haalde is weinig waarschijnlijk. Op het einde van 1909, het jaar waarin de verruimingsoperatie werd doorgevoerd en het tijdschrift op een breed scala aan auteurs kon rekenen, stond de teller op 220 abonnementen⁽¹⁰⁸⁾. De paringsdans tussen *Nieuw Leven* enerzijds en *Vlaamsche Arbeid* en *Ontwaking* anderzijds zal dus ook wel een economisch aspect gehad hebben. Er zijn geen bewijzen voor maar het is best mogelijk dat het feit dat de ‘président-fondateur’ van *Ontwaking*, Victor Ressel, bereid was financieel bij te springen om het fusietijdschrift *Ontwaking-Nieuw Leven* uit te geven, meespeelde bij de weigering van een fusie met *De Vlaamsche Arbeid*.⁽¹⁰⁹⁾

Meer nog dan *Nieuw Leven* kampte *Iris* met financiële problemen. De Brugse drukker Edouard Verbeke, zaakvoerder van St-Catherine Press, toonde zich in december 1907 bereid om het tijdschrift uit te geven. De redactieleden hoefden zich niet borg te stellen voor de eventuele verliezen, hij zou opdraaien voor alle kosten⁽¹¹⁰⁾. Verbeke profileerde zich vooral als drukker van luxueuze en bibliofiele uitgaven. Hij was ook een tijdlang geassocieerd met de Engelse uitgever Arthur Herbert⁽¹¹¹⁾. Herbert was twee jaar in Brugge actief en gaf onder meer het tijdschrift *Antée* (1905-1908) en werk van André Gide uit. Het mooi uitgegeven *Antée* betekende voor St-Catherine Press de doorbraak in Franstalig België en Frankrijk. In Nederland en Nederlandstalig België kon het ambitieuze *Iris* de doorbraak betekenen en drukopdrachten opleveren. *Iris*

was dus een prima investering. Meindert Boogaerdts werd gecontacteerd om als Nederlandse co-uitgever op te treden, voor *Iris* wilde hij enkel optreden als literair agent⁽¹¹²⁾. Toen bleek dat het aantal abonnees niet snel genoeg aangroeide, begon Verbeke te twijfelen aan het weislagen van het project en krabbelde terug⁽¹¹³⁾. Ondanks de goede promotie was ook voor hem een minimum aantal abonnees nodig om zijn investering op middellange termijn rendabel te maken. Medewerkers en kopij hadden ze voldoende, maar al gauw raakten ze in de financiële problemen omdat het aantal abonnees te beperkt bleef. Ook via zelffinanciering konden ze het project niet boven water houden. Redactielid Emile Claus was de enige die kapitaalkrachtig genoeg was om in het tijdschrift te investeren, maar blijkbaar waren er grenzen aan zijn engagement. De gerespecteerde Claus had met *Iris* dan ook meer te verliezen dan te winnen. Reeds na een halve jaargang besloot Verbeke de uitgave te stoppen. Gezien de groeiende belangstelling -vooral in Nederland-, hoopte Ceunis een andere uitgever te kunnen vinden, maar zonder resultaat. Achteraf zou Verbeke aan Ceunis schrijven dat de taal van *Iris* “te hoog en te verheven” was, waardoor enkel het “uiterverkooren Vlaamse geslacht” het kon verstaan. “Het niet zo veredeld volk moet het ook kunnen verstaan [...], vele katholieke jongelingen wilden geene inschrijving omdat zij het niet verstonden”⁽¹¹⁴⁾.

Naast de markt en de twee vormen van zelffinanciering waren er nog twee andere gangbare manieren van patronage: overheidssubsidie en mecenaat. *De Boomgaard*, *Iris*, *Nieuw Leven*, in de praktijk schuwde geen enkel redactielid van de hier besproken tijdschriften een overheidssubsidie. Toen Thiry in mei 1910 vernam dat De Ridder in naam van het avant-gardistische *De Boomgaard* alles in het werk stelde om de subsidie te verkrijgen die dat jaar zou worden toegekend aan een Vlaams tijdschrift waarschuwde hij Jozef Muls van *Vlaamchse Arbeid*⁽¹¹⁵⁾. De subsidie bedroeg 2800 fr. Dit bedrag was ruimschoots voldoende om een tijdschrift uit te geven zonder betalende abonnees. Uiteindelijk zou de subsidie effectief naar *Vlaamsche Arbeid* gaan.⁽¹¹⁶⁾ Onafhankelijke en pluralistische tijdschriften als *Iris*, *De Boomgaard* en *Nieuw Leven* hadden het heel moeilijk om in een staatsbestel van gesubsidieerde vrijheid subsidies binnen te rijven die verstrekt werden door de op dat moment katholieke regering. Een staatsbestel van gesubsidieerde vrijheid impliceerde dat de staat betaalde

(112) Zijn functie bestond erin exclusief voor *Iris* abonnees te werven en recensie-exemplaren te verspreiden. Voor Boogaerdts en zijn Vlaamse contacten, zie ARNO KUIPERS en JORIS JANSSENS, “Van kleinschalige netwerken en institutionele verstremgeling. Vlaamse dichters in Nederland tussen 1910 en 1940”, in *Nederlandse Letterkunde*, 4, 1999, nr. 2, p. 138-161. Na het opdoeken van *Iris* trad hij op als agent van de *Vlaamsche Arbeid*.

Hij meende in Nederland 250 exemplaren van de *Vlaamsche Arbeid* te kunnen verkopen (AMVC, B 7199, nr. 22502/46, M. Boogaerdts aan K. Van den Oever, 9 januari 1909).

(113) AMVC, V 455, nr. 128578/45, G. Vermeersch aan L. Baekelmans, 8 december 1907.

(114) AMVC, C 209, nr. 68562/894, E. Verbeke aan G. Ceunis, 12 mei 1909.

(115) Kon hij geen “invloedrijke personen aanspreken om die subsidie te krijgen?” (AMVC, T 2861, nr. 39959/420, F. Thiry aan J. Muls, 2 mei 1910).

(116) Kenis aan De Ridder: “Jammer dat die subsidie ook naar de Vlaamse Arbeid moest gaan. Enfin, in 't algemeen zijn die subsidies reeds slechter verdeeld geworden dan dit jaar” (AMVC, K 3024 nr. 69068/308, P. Kenis aan A. De Ridder, 31 december 1911).

(107) AMVC, V 455, nr. 128578/45, G. Vermeersch aan L. Baekelmans, 8 december 1907.

(108) AMVC, H 3832 nr. 69068, P. G. Van Hecke aan A. De Ridder, 20 december 1909.

(109) Over de rol van Ressel, zie: J. MOELAERT, *op.cit.*, p. 433.

(110) AMVC, C 209, nr. 68562/894, G. Ceunis aan A. De Ridder, 19 mei 1909.

(111) In 1913 werd Les Editions Gallimard uit Parijs hoofdaandeelhouder van de vennootschap. Zie ANDRIES VANDENABEELE, “Arthur Herbert, maison d'édition à Bruges”, in *Textyles, Revue de lettres belges de la langue française*, 23, 2003, p. 95-101.

maar dat de zuilorganisaties beslisten wat er met het geld gebeurde. Voor beginnende tijdschriften was er nog een bijkomende moeilijkheid. Toen Ceunis een subsidie aanvraag voor *Iris* kreeg hij nul op het rekest. Voor een subsidie kwam het tijdschrift niet in aanmerking omdat het minstens twaalf keer diende te verschijnen⁽¹¹⁷⁾.

Ook op rechtstreekse financiële steun van een zuilorganisatie konden ze niet rekenen. Van zowel Kenis als Van Hecke weten we dat ze in de turbulente jaren 1907-1911 herhaaldelijk pogingen deden om steun te krijgen van liberalen en zelfs van katholieken⁽¹¹⁸⁾. De katholieken hadden evenwel al *De Vlaamse Arbeid* en de *Dietsche Warande*, de liberalen hadden de *Vlaamse Gids*. Voor modernistische jongereninitiatieven als *Nieuw Leven* en *De Boomgaard* was het enthousiasme bepaald niet groot. Kenis opperde op een bepaald moment dat hij en zijn vrienden toenadering moesten zoeken bij de socialisten. "Ik weet niet in hoeverre gij met Anseele hebt kennis gemaakt; laat mij U echter zeggen dat ik geloof dat langs dien kant veel, heel veel voor ons te doen is. Die man beschikt over eene kolossale macht. Hij is de stichter en de bezieler van die wonderbare organisatie van Vooruit; hij alleen houdt alles recht. In dat oogpunt is die man bewonderenswaardig. Doch het ontbreekt daar aan mannen die flink de pen kunnen hanteren. In het blad Vooruit [...] zit geen enkele redakteur van zelfs maar middelmatig talent, en Anseele weet het. Ik meen dat langs dien kant veel en nuttig werk te verrichten is. Anseele is tegenwoordig de flaminganten en de letterkundigen zeer genegen. Misschien ligt er langs dien kant heel wat toekomst voor ons"⁽¹¹⁹⁾. Ook bij de zoektocht naar mecenasen was een apolitek profiel van een tijdschrift of auteur een handicap. Toen de mogelijkheden van een fusie tussen *De Boomgaard* en *Nieuw Leven* werden overwogen, polste Kenis een aantal "liberale kopstukken" over "een literarisch mecenaatschap". Het leverde niets op: "de heren hier [hebben] reeds hun Vlaamsche Gids". Hij stelde dan maar een systeem van zelffinanciering te hanteren. Persoonlijk was hij bereid zich borg te stellen voor hoogstens 100 fr.⁽¹²⁰⁾. Het feit dat *Iris*, *Nieuw Leven* en *De Boomgaard* in een isomorf netwerk opereerden en geen deel uitmaakten van een zuil, maakte de zaken er dus allerminst eenvoudiger op. Om toch maar te kunnen overleven waren veel jonge schrijvers bereid toenadering te zoeken tot één van de drie heteromorfe netwerken.

(117) AMVC, C 209, nr. 68562/880, G. Ceunis aan A. De Ridder, 9 juni 1909.

(118) Onder meer voor de oprichting van een Toneelvereniging deinsde de vrijzinnige P.G. Van Hecke er niet voor terug om katholieke verenigingen aan te schrijven om financieel te participeren in zijn project. AMVC, H3832, nr. 39583/14, P.G. Van Hecke aan J. Muls, 16 mei 1911.

(119) AMVC, K 3024 nr. 69068/305, P. Kenis aan A. De Ridder, 21 juli 1911.

(120) AMVC, K 3024 nr. 69068/327, P. Kenis aan A. De Ridder, 7 november 1910.

Conclusies

De microanalyse van de drie vormen van medewerking aan de tijdschriften *Iris* en *Nieuw Leven* wijst uit dat één van de premissen van Bourdieu niet klopt. Literaire keuzes worden gemaakt op basis van twee beslissingscategorieën: affectieve en onbewuste beslissingscategorieën enerzijds en doelrationele beslissingscategorieën anderzijds.⁽¹²¹⁾ Maar de doelrationele beslissingen werden in tegenstelling tot wat Bourdieu schreef vaak heel bewust genomen. Deze vaststelling hoeft niet incompatibel te zijn met het habitus-begrip. Redacties van tijdschriften werden samengesteld met de bedoeling het literaire prestige te bereiken. Ook de selectie van de tweede categorie medewerkers, zij die een bijdrage leverden, was het resultaat van keuzen op basis van affectieve en doelrationele beslissingscategorieën. De initiatiefnemers handelden duidelijk conform hun veldpositie. Iemand als Ceunis wist bijzonder goed dat die positie marginaal was en dat de oprichting van een tijdschrift de beste en snelste manier was om roem te verwerven. Zowel in de redactie van *Nieuw Leven* als in de redactie van *Iris* waren het marginale auteurs die de meeste energie staken in een poging om de projecten te doen slagen. Auteurs konden marginaal zijn door hun jeugdige leeftijd, hun gebrek aan talent of door conflicten die niets met literair prestige te maken hadden. Wat de auteurs samenbracht was affiniteit, wat hen scheidde was aversie. De conflicten tussen Van Hecke en andere protagonisten vormen één van de rode draden in de korte geschiedenis van *Nieuw Leven*. Aan de andere kant kon een vriendschappelijke relatie of leveren aan een tijdschrift of toe te treden tot een redactie. Dat verschillende Van Nu en Straksers schreven voor *Nieuw Leven* heeft alles te maken met de vriendschappelijke relaties die ze onderhielden met Herckenrath. Het netwerk dat rond tijdschriften gevormd werd is dus niet volledig het resultaat van een samenloop van toevalligheden⁽¹²²⁾. Indien twee auteurs die elkaar niet kenden in één en hetzelfde nummer van een tijdschrift publiceerden na een vraag van twee verschillende redacteurs waarmee ze bevriend waren, dan maken ze inderdaad op toevallige basis deel uit van hetzelfde netwerk. Aan de andere kant is het bijvoorbeeld geen toeval dat Ary Delen deel uitmaakte van de redactie en het tijdschriftennetwerk. In een nog steeds particularistisch denkend Vlaanderen was een Antwerpse redacteur een *conditio sine qua non*. Hij was jong en diende zich te profileren. Andere literaire activiteiten waren in deze bijdrage niet het voorwerp van onderzoek, maar dat tijdschriften essentieel waren bij de uitbouw van een carrière staat buiten kijf.

Van den Akker en Dorleijn poneerden op basis van de literaire strategieën van twee auteurs dat zuilgebonden auteurs eerst aanzien trachtten te verwerven in eigen kringen en vervolgens hun activiteiten verschuiven naar het niet-ver-

(121) Termen ontleend aan: Pascal GIELEN, *Kunst in Netwerken*, op.cit., p. 52.

(122) Zoals geponeerd door Van Dijk en De Nooy, zie Nel VAN DIJK, op.cit., p. 418 en W. DE NOOY, "Social Networks and the classification in literature", in *Poetics*, 20, 1991, p. 507-537.

zilde dominante literaire centrum⁽¹²³⁾. Uit het verhaal van het efemere *Iris* en *Nieuw Leven* blijkt dat ook een omgekeerde beweging te onderscheiden is. Mijn hypothese is dat in kleine taalgebieden met een klein lezerspubliek de keuze om toenadering te zoeken tot één van de drie heteromorfe netwerken voor weinig kapitaalcrachtige auteurs (in economische zin) bijna onvermijdelijk was. Deze nevenstelling van de these van Van den Akker wordt best onderzocht door verschillende publicatietrajecten met elkaar te vergelijken, eventueel met technieken uit de sociale netwerkanalyse maar dan wel steevast in combinatie met microanalytisch onderzoek. De moeilijkheid om een onafhankelijk pluralistisch tijdschrift in leven te houden kwam vooral tot uiting bij de analyse van de derde vorm van medewerking aan een tijdschrift, de patronage. Uit de casussen van *Nieuw Leven* en *Iris* blijkt dat redacteurs van een tijdschrift verplicht waren om een beroep te doen op verschillende manieren om het tijdschrift te financieren: de markt, formele en informele zelffinanciering, een staatsubsidie en tenslotte collectief en individueel mecenaat. Schrijvers die opereerden in isomorfe netwerken waren om materiële redenen verplicht om heel opportunistisch te werk te gaan indien ze hun objectief wilden bereiken: hun eigen literatuur produceren en literair prestige verwerven. Uit de korte geschiedenis van *Nieuw Leven* en *Iris* blijkt bovendien dat het weinig zin heeft om de opdeling tussen confessionele en vrijzinnige tijdschriften aan te houden. Vrijzinnige of pluralistische tijdschriften bekenden zich ook niet per definitie tot de liberale zuil. De bestudeerde tijdschriften ondervonden hier de nadelen van. Het veld waarin *Nieuw Leven* en *Iris* opereerden was duidelijk te klein om enkel via de markt te overleven. Vanuit de logica van de relatieve autonomisering van het literaire veld werd een poging gedaan om de grenzen van het veld te verleggen. In een poging om de markt uit te breiden streefden de jonge Gentenaars van *Iris* en *Nieuw Leven* naar samenwerking met Antwerpse, Brusselse en Nederlandse schrijvers. Ook schrijvers die reeds over vrij veel literair prestige beschikten, werden nadrukkelijk gesolliciteerd. Jong literair talent hield er ook een ambigue relatie op na met geconsacreerde schrijvers. Hun symbolisch kapitaal hadden ze nodig om de attractiviteit van het tijdschrift te verhogen voor potentiële medewerkers en abonnees. Aangezien de markt te klein was moesten ze bovendien beroep doen op hun financiële steun. Ze slaagden gedeeltelijk in dit opzet maar in het verzuilde Vlaanderen volstond dit niet om te overleven. Zelffinanciering was de enige overblijvende optie. Via tijdschriften investeerde aanstormend talent als Van Hecke en Kenis hun hele hebben en houden in hun literaire carrière en ideale literatuur. Personen die door een andere goedbetaalde job of door hun afkomst over genoeg economisch kapitaal beschikten, hadden het dus makkelijker om via zelffinanciering kunst of literatuur te produceren en een literaire carrière uit te bouwen.

(123) W.J. VAN DEN AKKER en G.L. DORLEIJN, "Poetica en geschiedschrijving van de moderne Nederlandse poëzie: problemen, getallen en suggesties", in *Nederlandse Letterkunde*, 1, 1996, p. 9. Deze stelling werd reeds gedeeltelijk weerlegd door M. Sanders, maar blijft het overwegen waard. Zie M. SANDERS, *Het spiegelend venster. Katholieken in de Nederlandse literatuur; 1870-1940*, Nijmegen, 2002, p. 20-21.

RÉDACTION: 4, boulevard de l'Empereur,
1000 Bruxelles.
Prière d'adresser à la Rédaction les manuscrits
et les ouvrages pour compte rendu.

REDACTIE: 4, Keizerslaan,
1000 Brussel.
Gelieve teksten en boeken ter recen-
aan de Redactie te zenden.

DIRECTION ET COMITÉ DE RÉDACTION - DIRECTIE EN REDACTIECOMITÉ

Directeur: Jean-Marie DUVOSQUEL, 37, rue de l'Étoile Polaire, 1082 Bruxelles [duvosquel@chello.t

Trésorier / penningmeester:

Jean-Jacques HEIRWEGH 210, chaussée de Malines, 1970 Wezembeek-Oppem

Trésorière-adjointe / adjunct-penningmeester:

Andrée MOLLE, 37, rue de l'Étoile Polaire, 1082 Bruxelles [rbph@belgacom.net]

Directeurs des sections / Afdelingsdirecteurs: *

Section Antiquité - Afdeling Oudheid

Didier VIVIERS, 98, avenue de Floréal, 1180 Bruxelles [dviviers@ulb.ac.be] (monde grec)

Françoise VAN HAEPEREN, 127/3 avenue du Roi, 1190 Bruxelles [frvanhaep@yahoo.com] (monde romain)

Alain MEURANT, 11, rue de Steenkerque, 7830 Hoves [meurant@egla.ucl.ac.be] (philologie-litt)

Section Histoire - Afdeling Geschiedenis

Alain DIERKENS, 65, square des Latins, 1050 Bruxelles [adierken@ulb.ac.be] (moyen âge)

Christophe LOIR, 22, boulevard Maurice Lemonnier, 1000 Bruxelles [christophe.loir@skynet.be] (temps modernes)

Guy VANTHEMSCHE, 38, Hanssenslaan, 3080 Tervuren [Guy.Vanthemsche@vub.ac.be] (époque contemporaine)

Bibliographie Histoire de Belgique - Bibliografie van de Geschiedenis van België

Romain VAN EENOO, 18, Asfilstraat, 9031 Gent [romainvaneenoo@yahoo.com]

Section Langues et littératures modernes - Afdeling Moderne taal- en letterkunde

Christian DELCOURT, 3, place Cockerill, 4000 Liège [Christian.Delcourt@ulg.ac.be]

Prière d'adresser les demandes d'abonnements,
les commandes diverses, etc.,
à Mme Andrée DUVOSQUEL-MOLLE
37, rue de l'Étoile Polaire, 1082 Bruxelles.
rbph@belgacom.net

Tous les paiements doivent être faits au compte
de chèques postaux 000-0131507-72
de la Revue Belge de Philologie et d'Histoire,
B-1082 Bruxelles.

Les fascicules de la Revue sont presque tous
disponibles depuis le t. 46 (1968).

Chaque article est signé. L'auteur est responsable des idées qu'il émet. La Revue n'accepte qu'une seule réplique à un article ou à un compte rendu. L'auteur de celui-ci aura la faculté de la faire suivre de ses observations. Après quoi, le débat sera tenu pour clos.

La Revue offre gratuitement aux auteurs des articles 30 tirages à part. Les auteurs sont instamment priés de faciliter la tâche du Comité de rédaction: 1° en n'envoyant que des textes *complètement prêts pour l'impression*, dactylographiés d'un seul côté du papier (toute modification apportée au texte composé sera portée en compte à l'auteur); 2° en répétant sur tous leurs envois leur adresse complète.

Voor abonnementen en andere bestellingen
zich wenden tot
Mev. Andrée DUVOSQUEL-MOLLE
37, rue de l'Étoile Polaire, 1082 Bruxelles.
rbph@belgacom.net

Alle betalingen dienen te gebeuren op
nummer 000-0131507-72 van het Belgisch
schrift voor Filologie en Geschiedenis
B-1082 Brussel.

Bijna alle delen van het tijdschrift zijn
schikbaar vanaf vol. 46 (1968).

Elke bijdrage vermeldt de naam van de
Deze alleen is voor de in zijn studie uiteen
opvattingen en verdedigde zienswijzen verantwoordelijk. Het *Tijdschrift* aanvaardt slechts één op een artikel of een recensie. De schrijver mag op de ingezonden repliek antwoorden; verdere polemiek wordt beslist afgezien.

De schrijvers van artikelen ontvangen van het *Tijdschrift* kosteloos 30 overdrukken. Het redactiecomité verzocht de medewerkers zijn taak gemakkelijker door inachtneming van de volgende punten: 1) het inleveren van uitsluitend *pre* teksten, getypt op één zijde van het papier, met erop dat elke wijziging aan de gezet de auteur zal aangerekend worden; 2) het vermelden op alle stukken van het volledige adres.

IMPRIMERIE GROENINGHE DRUKKERIJ, KORTRIJK

Éditeur responsable et directeur de la publication

M. Jean-Marie DUVOSQUEL, 37, rue de l'Étoile Polaire, 1082 Bruxelles.